

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

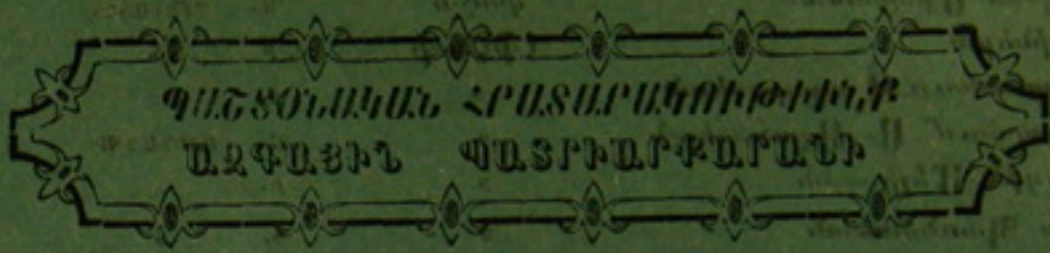
Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՈՅ

ԲԱՅՈՒՄ 1875 ԱՄԻՆ

ՆՍՏԱՅ

12 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1875

ԿՈՍՏԱՆՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԴՐՈՒԹԻՒՆ Ս ՄԻՔԱՅԼԻՆԱՆ

1875

ՄԱՅՐ ԴԻՒԱՆ

Ստեփան Արարանեան	Վաչագա	Ա.	ԱՏԵՆԱԳԵՏ
Ռոստիմեան	Էփէնտի	Բ.	Ս
Քրիստոստուր Ղազարանեան	"	Գ.	"
Համբարձում Ս. Աւանանեան	"	Ա.	ԱՏԵՆԱԳԻՐ
Գարեգին Մելիքեան	"	Բ.	"
Պաղոս Պառնասեան	"	Գ.	"

ԶԵՌՆՆԱՍՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒԱՆ

Տ. Խորեն Արքեպիսկոպոս Կար-Պէլ	ԱՏԵՆԱԳԵՏ
Տ. Յովնաննէս Ք. Մկրեան	"
Նիկողոս Աւանանեան	Էփէնտի

ԴԱՍԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒԱՆ

Տիգրան Կոստաֆեան	Էփէնտի	ԱՏԵՆԱԳԵՏ
Գէորգ Սարգսիանեան	"	"
Ռարէն Կիւմր շիկրանեան	"	"

ԿԱՆՈՒԱԾՈՅ ԴԻՒԱՆ

Քրիստոստուր Ղազարանեան	Էփէնտի	ԱՏԵՆԱԳԵՏ
Յովնաննէս Ազնաւուրեան	"	"
Բարսեղ Հարանեան	"	"

ՀԱՄԱՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒԱՆ

Ստեփան Պէլլիկեան	Էփէնտի	ԱՏԵՆԱԳԵՏ
Յովնաննէս Կոստան	"	"
Սիմոն Միրայէլեան	"	"

ՅԱՐԱՐԵՐՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒԱՆ

Առարել Ալման Տիրրի	Էփէնտի	"
Տիգրան Կիւմր շիկրանեան	"	"
Օղոն Խօճասարեան	"	"

ԻՐԱՒԱՍՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒԱՆ

Տ. Մատթէոս Վ. Իրիւրեան	ԱՏԵՆԱԳԵՏ
Տ. Գրիգոր Ք. Աճմեան	"
Սինեքերիմ Մանուկեան	Էփէնտի

ՆԱԽԱԶԵՌՆՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒԱՆ

Կարապետ Ծաղարեան	Էփէնտի	ԱՏԵՆԱԳԵՏ
Յովնէֆ Մաղրեան	"	"
Ստեփան Փարազեանց	"	"

ԽՄԱԳԻՐՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒԱՆ

Խաչատուր Մխարեան	Էփէնտի	ԱՏԵՆԱԳԵՏ
Կարապետ Խիթեան	"	"
Յարութիւն Մէլիքեան-Պոլի	"	"

ԲԱՅՈՒՄ 1875 ԱՄԵՆ

ՆԻՍՏ ԺԱ.

12 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1875

ՆԱԽԱԶ. — ՏԷՐ ՆԵՐՍԷՍ ՍՐԲԱՅԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐԻ ԱՏԵՆԱԳԵՏ. — ՍՏԵՓԱՆ ՓԱՇԱ ՍԱՂԱՆԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈՒՄԱՆՔ

ԿԵՐՈՆԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈՒՄԱՆՔ

ԵԿԵՆՅԱԿԱՆՔ

1. Գրիգոր Արքեպիսկոպ.
2. Խորեն " Նա. Պէլ
3. Ամբրոսիոս Վ. Ռոստիմեանց
4. Գարեգին " Թաթարեան
5. Խորեն " Կերպեանց
6. Կարապետ " Սերոբեան
7. Հմայեակ " Քիմարեան
8. Մատթէոս " Իզմիրլեանց
9. Յովնաննէս " Փարազեան
10. Ներսէս " Աւանանեան
11. Պաղոս " Խօճասարեան
12. Եղեմ " Ազնաւուրեան
13. Արիստակէս Ք. Մամբրեան
14. Գէորգ Արծրունի
15. Գրիգոր Աճմեան
16. Խորեն Փէլլիկեան
17. Յարութիւն Արքեպիսկոպ
18. Յովնաննէս Մկրեան
19. Սարգիս Ստեփաննոսեան
20. Սահակ Տ. Սարգսեան

ԱՏԵՆԱԳԵՏ

(Ա. Վ. Վիճակ)

Գումգախու, Կէտիկի վարչա և

Գումգախուի դուրս

21. Գրիգոր Պէրպեան
- Բ. Բացակայութիւն առաջին
- Բ. 2 Բացակայութիւն երկրորդ
- Բ. Պ Բացակայութիւն բանասիր պատճառ
- Հ. Զրաժարեալ

22. Գէորգ Սարգսեան
23. Խորեն Մանուկեան
24. Կարապետ Արքեպիսկոպ
25. Համբարձում Մաղարեան
26. Միսա Գափանեան
27. Յովնաննէս Խօրանեան
28. Յովնաննէս Պառնասեան
29. Յովնաննէս Ս. Ռոստիմեան
30. Ն. Մէլիքեան Տարթուր
31. Պաղոս Պառնասեան
32. Պետրոս Քէլլիկեան
33. Ռոստիմեան
34. Սարգիս Արքեպիսկոպ
35. Սահակ Արքեպիսկոպ
36. Սինեքերիմ Մանուկեան
37. Փէլլիկեան Տարթուր

(Բ. Վ. Վիճակ)

Պէլլիկեան

38. Բարսեղ Հարանեան
39. Կարապետ Ս. Խիթեան
40. Յարութիւն Մարտարեան
41. Խաչատուր Ղազարանեան
42. Կարապետ Գ. Փարազեան
43. Մարութիւն Ֆրեկեան
- 44.

ԽՈՒՍԿՈՒՄԱՐ Ս. ԽՈՒՍԿ

45. Յովնաննէս Ծաղարեան
46. Յովնէֆ Ս. Մաղրեան
47. Արքեպիսկոպ Պառնասեան
48. Ստեփան Արարանեան

ԽՈՒՍԿՈՒՄԱՐ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

49. Միսայի Պառնասեան
50. Յովնաննէս Զիլեան
51. Նիկողոս Աւանանեան
52. Տրդատ Փարազեան
- (Գ. Վ. Վիճակ)
- Քերտ
53. Արիկ Ռոստիմեան
54. Գրիգոր Ալմանեան
55. Մարտարեան Յ. Տիրրեան
56. Միրայէլ Մանուկեան
57. Նշան Քարապետեան
58. Ստեփան Խիթեան
59. Տէրեմա Մ. Էրզրումեան
- 60.
- 61.

ԳՈՒՐՄ ՎԱՇՅԱՆ

62.

ՄԻՋԱԳԻՂ

63. Կարապետ Պ. Պէրպեան
64. Յակոբ Կոստանեան
65. Յակոբ Պ. Նորատուկեան
66. Յովնաննէս Արքեպիսկոպ
67. Տրդատ Կոստիմեան

ՊԵՐՏՈՒՄ և ՂԱՐԱՐԻՍ

58. Յարութիւն Մէլիքեան-Պոլի
- (Գ. Վ. Վիճակ)
- Գումգախուի և Խիթեան
69. Յովնաննէս Կոստիմեան
70. Ստեփան Պէլլիկեան

Գառքից	ԳԱԻԱՌԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈՒԱՆՔ
71. Կարապետ Շահաբադյան	Բ. Կարին
72. Մկրտիչ Մուրադյան	Բ. Պ 101. Մանուկ Ասլանյան
Կարապետյան	Բ. Գեորգիան
73. Յակոբ Ալեքսանյան	102. Ադրիանուպոլիս
Երևանապետ Սամարյան	103. Ռուբին Ալեքսանյան
74. Օրսեմ Խաչատրյան	Բ. Զեյնալիյան
Թովմազյան	104. Տիգրան Ալեքսանյան
75. Էրայ Ս. Եղիա և Ս. Աստ. ասանյան	Բ. Պ Ալե
76. Գարեգին Յ. Մելիքյան	Բ. 105. Պետրոս Մրասնյան
Գարու Ղլլ	Գարսնիստր
77. Աստիա Իսխարյան	106. Արարիկ
Հասար և Պոյաճի գիտ	107. Կարապետ Սալիկյան
78. Յովհաննես Կուրյան	Բաղչ
Կոր զիտ և Սրէկիա	108. Պրոսպա
79. Ղազար Հովսեփյան	109. Քրիստոսոստր Ղազարյան
Պարսա	Երայիկ
80. Աստուր Գուշատյան	110. Մեղրն Հայանյան
81. Մկրտիչ Գ. Էսանյան	Բ. 2 110. Մեղրն Հայանյան
82. Յովհաննէս Արմենիան	Բ. 2 110. Մեղրն Հայանյան
Քարապետյան	Բ. 2 110. Մեղրն Հայանյան
83. Յարութիւն Չլմաճեան	Բ. 111. Համբարձում Ալանանյան
84. Յարութիւն Գ. Տասնան	Բ. Պ Բարս
(Ե. Վիճակ)	112. Յովհաննէս Աշնապրեան
Սամարյան	Եղիկիա
85. Ալեկոս Պէրրեան	113. Յակոբ Խիթիան
86. Ալեկոս Քարապետ	Բ. Մանչըրի
87. Լեւոն Մելիքյան	Բ. 2 114. Հաճըն
88. Մինաս Ճամբաճեան	Բ. 2 115. Երզնկա և Բարերդ
89. Յակոբ Քաղապետ	Բ. 116. Թէրիստր
90. Յակոբ Ամանյան	Բ. 117. Տիգրան Գ. Սրանյան
91. Կաղարթ Շահաբադյան	Բ. Պ 118. Մատթէոս Մ. Ալեքանյան
92.	Բ. 119. Յովհաննէս Արմենյան
93.	Բ. 120. Յովհաննէս Յովհաննէսյան
94. Խաչատրյան	Բ. 120. Յովհաննէս Յովհաննէսյան
95. Արապէլ Ալեքոս Տիգրի	Բ. Պ 120. Յովհաննէս Յովհաննէսյան
96. Խաչատրոս Պ. Մրասնյան	Բ. 120. Յովհաննէս Յովհաննէսյան
97. Ռէթիս Պէրրեան	Բ. 120. Յովհաննէս Յովհաննէսյան
98. Սարգիս Արապետ	Բ. 120. Յովհաննէս Յովհաննէսյան
99. Սարգիս Արապետ	Բ. 120. Յովհաննէս Յովհաննէսյան
100. Արման Մկրտիչյան	Բ. 120. Յովհաննէս Յովհաննէսյան

Մուշ
121. Ստեփան Պ. Պ. Փարազեան
Տիգրիկ
122. Զեյրուկ և Մարտի
123. Տրայիգոն
124. Մկրտիչ Արման
Պարսա
125. Տիգրանակերտ
126. Թաղև Թէրեան
Բ. 2 126. Թաղև Թէրեան
Վան
127. Արման Մարտիան
Բ. Պ 127. Արման Մարտիան
Արար
128. Հալկո և Այերայ
129. Սերատիա
130. Մկրտիչ Մելիքյան
Ռուսնոյ
131. Կարս
132. Արաճաճ Ե. Ալազան
Զեյնալի
133. Համբարձում Սարթիլիան
Գարսա
134. Ասան
135. Արման Պ. Նորասուկեան
Բ. 135. Արման Պ. Նորասուկեան
Սըրերդ
136. Մատթէոս Ալեքանյան
Երզնկա
137. Լորթիկ Պալեոզեան
Մարտի
138. Իզմիր
139. Եղիպտոս
140. Յովհաննէս Յովհաննէսյան

ՕՐԱԿԱՐԳ

2. Վերաքննութիւն Սանտաղորտեան. — Երկրորդ ընկերացումն տաղարիկաց փոխախել տրանսպարանց. — Վիճարանութիւն Ս. Յոյուսէպ վրայ, որ պարտական վարչական հարկոց ժողովոց, խորհրդոց և նորարարութեանց կազմակերպութեան վերաբերեալ փոխախտութիւնք :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՔ

Ատենք բացուեցաւ ժամը 7 1/2ին ի ներկայութեան 42 երեսօխումաց, որոց թիւն ի վերջոյ 58 ի յանդեցաւ :

Քննութեան և Երկրորդ թ. և Յ. Երաստրու տաննագրութեանց

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Կը յիշէր անշուշտ որ անցեալ թ. նիտին տաննագրութիւնը բըւէի չդրուեցաւ և փակեցուցանուց այս նստին թողու որոշուեցաւ, որ անշուշտ որ ուշ հասած է երեսօխումաց ձեռքը. հետևապէս Գիւանը կը հրահրէ երեսօխումն Էֆէնտինները նստի թ. նստի տաննագրութեան վրայ՝ եթէ զխտորութիւն ունին՝ ընել :

Թ. Կտի տաննագրութեան վրայ՝ որ և է զխտորութիւն ընող չըլլալով տաննագրութիւնը բուէի գրուեցաւ և համահաճ ընդունուեցաւ ժողովն :

Հետևապէս Ատենապետ փաշա հրահրեց երեսօխումները նստընթաց թ. նստի տաննագրութեան վրայ՝ եթէ զխտորութիւն ունին՝ ընել : S. ՄԱՏՁԻՆՍ ՎԱՐԳ. — 219 երեսի տաս.

Ջին սիւնակին մէջ իմ մէկ խօսքս ստպէս արձանագրուած է, « նոյնպէս 71 — 72 ի Վարչութեան Քաղաքական ժողովն ալ հաս տկար էր բերել, և բերաւ. ևս այսպէս չըսի, այլ « 71 — 72 ի Վարչութեան Քաղաքական ժողովն ալ այն տանն խնդրոյն ծանրակշիւ կերպարանքը տեսնելով՝ ժողովն բերաւ » :

Գարձեալ էջ 220, այս տեղ պակաս մը կայ. « բայց այսպէս չըրաւ այլ խնդիրն ինք լուծեց, մինչդեռ իւր սրբարքն էր՝ Վարչութեան հրահանգ մը առ ըստ այնմ զործողի » :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Շահապէլ Կաղարթի Էֆէնտի ալ գրաւոր զխտորութիւն պրկած է, և հաւաստի

« Երես 215, սիւնակ երկրորդ. « Սոյ աթոսին վրայ կերպիւ մը աթոսակալի պաշտան կը վարէ » գրուած է, որ պիտի ըլլայ, « Այն ժամանակ Սոյ աթոսին ալ ընդհանուր աթոսակալութեան պաշտան ունի » :

Ուրիշ զխտորութիւն ընող չըլլալով, նստընթաց թ. նստի տաննագրութիւնն ալ բուէի գրուեցաւ և ընդունուեցաւ ժողովն :

2.

Բացախոյութիւն

Ատենապետ փաշան ժողովն ծանուց թէ

Տ. Հմայեակ վարդապետ Ղլխարսեան և Նաղա-
րէթ Էֆէնտի Եազարեան, անձնական տկա-
րութեան պատճառաւ, Մարտի Էֆէնտի Ֆը-
րէնկեան՝ ուղևորութեան պատճառաւ. և Ղրի-
գոր Էֆէնտի Պէրոյեան թանաք պատճառաւ
այսօրեան նստին բացակայ գտնուելին զը-
րար յայտնած են: Եւ յաւելցուց թէ՛ ըստ
կանոնադրութեան Ժողովոյն, թանաք պատ-
ճառն օրինաւոր պատճառ ճանչցուած չէ, սա-
կայն Ատենապետ Էֆէնտի վկայութեան, հա-
մեմատ Ղրիգոր Էֆէնտի նաև անձնական տը-
կարութիւն ունենալուն համար, նա ալ օրինա-
ւորապէս բացակայ գտնուողներուն դատակից
կալայ:

Յ.

Պատասխանադիր Քաղաքական Ժողովոյ.

Ատենապետ վաչա ծանոյց ժողովին, թէ
ասիէ առաջ երկու երեսօխոսանայ կողմէ կըսած
հարցման 'ի պատասխանի' Վարչութեան Քա-
ղաքական Ժողովն հետեւեալ նամակը կ'իւր
որ կարգացուցցաւ. և ահա առիկ պատճէնը.

Վսեմազօք Ատենապետ Ազգ. Ժողովոյ

Ձեր վեհօրհիւն օրոշմամբ Ազգային ժո-
ղովոյդ, երկու հարցում յըսած է Քաղաքական
Ժողովաւ, որոց մէկն է Ալեքսանեան Մ. Էֆ.
երեսօխոսանին հարցումն՝ Պոլիս գտնուող գա-
ւառացի ազգայիններէն տուրք անուելուն հա-
մար. և երկրորդն է Պէշիքեան Ս. Էֆ. երես-
օխոսանին հարցումն՝ Կեղերոնական անտակի նոր
պիւտնէին գործադրութեան սխաւելուն համար:

Քաղաքական Ժողովս նկատողութեան առ-
նելով այն երկու հարցումներն, և առ այժմ
ասանց մասնաւորապէս պատասխանելը սրտե-
հաթիւն չ'համարելով, արժան գտանց այս կէ-
տեղուն նկատմամբ պէտք եղած տեղեկութիւն-
ները իւր համարատուութեան ժամուն վտելի
տալ:

Պիւսան Քաղաքական Ժողովոյ

Փ. ԱՏԵՆԱԳԻՐ

Փ. ԱՏԵՆԱԳԵՏ

Ս. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

ՊԵՐՈՅԵԱՆ Գ. ՓՁՔԱՅԵԱՆ

ԱՏԵՆԱԳԵՏ ՓԱՇԱ. — Օրէն է որ այսպիսի
գրութիւններ միայն ատենադրութեան մէջ կար-
ձանագրուին. սաի տեսակ մը խտաւնագիր է
Քաղաքական Ժողովն, որ համարատուութեան
տանն պատասխանել կը խտաւնայ իրեն ուղ-
ղուած հարցմանց, այժմէն պատասխանելն ան-
խոհութիւն գտանելով. ուստի արձանագրելով՝
անմիջապէս կանցնին օրակարգին:

ԵՏԻՆԷՆԻՃԵԱՆ Յ. ԷՖ. — Խօսք կուզեմ
այս մասին:

ԱՏԵՆԱԳԵՏ ՓԱՇԱ. — Խնդիր չիւր որ խօսք
տամ. և այս նիւթին վրայ չեմ կրնար խօսք
տալ, ըստ որում Քաղաքական Ժողովը պատե-
հաթիւն չեմ համարիր կ'ըսէ պատասխանելու.
մեզ հարկ է սրտաւել հաւարատուութեան
Ժողովն իր իրաւունքը գործադրեց հարցադըն-
դումն ընելով. Վարչութիւնն ալ իրաւունք ու-
նի պատասխանել թէ ի՞նչ մը համբերել պէտք
է պատասխանելոյն: Միւս կողմէ օրուան կար-
գը կը պահանջէ որ առաջին յօդուածին վրայ
վիճարանութիւնը շարունակենք: Կը յիշեցնեմ
Ժողովն որ այս չորրորդ նիստն է որ պիտի
գրադնիր այս խնդրով. արդէն 15 տեսակ առա-
ջարկութիւններ կան, որք ամբիտուած են հոս,
կը հրաւիրեմ երեսօխոսան Էֆէնտիները իրենց
անունն արձանագրել տալ կարգաւ սրտք որ
պիտի խօսին. արդէն Ռուսիան Էֆէնտի խօսք
ուզած է:

(Այսպէս օրակարգին կ'անցնի Ժողովը)

Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ ՎԱՐԴ. — Կը յիշէք անշուշտ
երեսօխոսան Տեա՛րք, թէ երբ Եազարեալ Նաղա-
րէթ Էֆէնտի վերջնէր նստին մէջ անհատա-
կան խնդրոց համար թաղրիր պէտք չէ գրուի,
և Պատրիարքարանը այդ տեսակ խնդիրներու
գրադելէ պէտք է դադրի ըստ, պատասխանելի-
այլ սակայն սխալ ըսրանելով պատասխանո՛ւն
այն-
պէս կարծեր է թէ զինքը ազգին թշնամի ցու-
ցուցած ըլլամ, ինչպէս կերելի իր ինձ տուած
պատասխանին մէջ. իսկ լիցի որ ատանկ նը-
պատակ կամ իմ խօսքերու մէջ ըստ մ'ան-
գամ ունեցած ըլլամ:

Բ. Պրան թաղրիր գրուելու ենթակայ է-
լող դատարարին անհատական խնդրոց նկատ-

մամբ, Եազարեալ Ն. Էֆէնտի կարծեաց հետ
պիտի համաձայններ երբ, կայսերական օրէնքը
ամէն տեղ միօրինակ գործադրուելով հարատա-
հարութիւնը դադրի. ստոր չգոյութեան կամ
ըստ եւս է ըսել չգործադրուելուն համար է որ
կը սնդեմ թէ Պատրիարքարանը պէտք է թաղ-
րիրներով ժողովրդեան վիճակը Բ. Պրան ներ-
կայացունելով՝ կայսերական կառավարութեան
դուրսն ու խնամքը խնդրէ հարատահարեալ ժո-
ղովրդեան անդորրութեան և լարեկեցութեան
մասին:

Տեսած ունի՞ք արդեօք որ օրինաց անվրէպ
գործադրութեամբ կառավարուող դաւառաց ժո-
ղովրդեան անհատական խնդրոց համար թաղրիր
գրած ըլլաց Պատրիարքարանը. ինչպէս են Անդ-
րիանապոլիս, Զմիւռնիա ևն. այս և այլ ասանց
նման դաւառներէն գրեթէ անհատական իրա-
ւանց համար խնդիր անգամ կ'իւր չէ 'ի Պատ-
րիարքարան. իսկ այն դաւառները՝ յորոց հե-
տըզեալ խնդիրներ կը թաղին 'ի Պատրիար-
քարան և կը ներկայանան Քաղաքական Ժողո-
վին 'ի անօրինութիւն, որուն համար 'ի հարկէ
կը վկայեն Քաղաքական Ժողովոյ անդամք, տա-
կաին հարատահարեալ վիճակի մէջ են. ասանկ
են Կարնոյ և Տիգրանակերտի կառավարութեանց
ներքե գտնուած դաւառաց համարեալ թէ բոլոր
Ժողովրդը, որոնք իրենց իրաւունքը չեն կա-
րող պաշտպանել չէ թէ անոր համար որ զը-
խովին անկարող են իրենց իրաւունքը պաշտ-
պանելու, ինչպէս կուզէ ցուցնել Եազարեալ Ն.
Էֆէնտին, այլ անոր համար որ երբ իրենց ի-
րաւունքը պաշտպանելու կ'ընեն, ո՛ւր աւելին և
թերեւ իրենց անձն ալ կորսնցնելու վտանգին
կենթարկեն հակառակ կամոց օգտատիրաւ կայ-
սեր:

Այս կացութեան մէջ գտնուող վանա-
հարց և միարանութեանց համար ալ ըսինք թէ
ըստ վերնոյն չեն կարող պաշտպանել և ձեռք
բերել վանուց գողցուած տուացուածքները. սը-
խալ համախալով մեր այս խօսքը՝ պատասխանեց
թէ վարդապետք իրենց անձը տալու ուխտած
են, և թէ այս առարկութիւնն ընող հոյք ստարքը
որ օրէնսգէտ է, պէտք է երթայ և կառավարի,
ևն. կուզեմ յայտնել թէ Եազարեալ Ն. Էֆէն-

տի այս խօսքերը ընդհանուրի վերածուելով նը-
շանակուած է ատենադրութեան մէջ:

Պէտք է գիտնաց Եազարեալ Էֆէնտին որ ևս
Աստուծոյ սեղանին առջև ուխտ չեմ բրած եր-
բէք վանքի մը ոչխարաց և այլ ստացուածոց
համար իմ կեանքս տալ, այլ միայն կրանոց հա-
լածման մէջ կենօք շաի աշխատելու ուխտն ը-
րած եմ ինչպէս և ամէն քրիստոնեաց անհատ
ալ այս պարտաւորութիւնն ունի. ուստի և իր
այս խօսքն անտեղի է:

Եազարեալ Ն. Էֆէնտի վտանակ ինձ ըսե-
լու թէ զնա՞ և կառավարի, ինք ըստ սրտմ
այսօր վատաւարանութեան պաշտօն ալ ունի,
թո՛ղ երթայ և բնակիչ ըլլալով պաշտպանէ ան-
հատական դատ մը անունի գաւառի մը մէջ, ու-
րուն ժողովուրդը թէ՛ իր իրաւունքը պաշտպա-
նելու և թէ՛ ճշմարտութեան մը վրայ կենտրոն
մէջ իսկ կը ստրատի, որ մի գուցէ իրաւունքս
պաշտպանեմ ըսելու տանն աւելի դաճապոյն
գրկուելու մը պատահի. թող երթայ, կ'ը-
սեմ, Եազարեալ Էֆէնտի, և իր վատաւարանու-
թեան հանձնարով պաշտպանէ այսօրինակ խըն-
դիր մը և մենք տեսնենք ու թերեւ գո՛հ ըլլա-
լու բողոքն ունենանք:

Ահա այս ցաւով կայսութեան մէջ գտնուող
Ժողովրդեան իրաւունքը ձեռք բերելու համար է
որ թաղրիր կը գրէ Պատրիարքարանը. հետեւ-
պէս անհատական խնդրոց համար թաղրիր զը-
րեւը դադրեցնելը վտանակար է ազգին, և այսօ-
րինակ խօսքերն ընդհանուր խնդրոց համար Պատ-
րիարքարանին թաղրիր գրելու արտօնութիւնն
ալ բերանելու պատճառ ըլլան թերեւ: Եւ ինչ է
թաղրիրը. - ո՛չ ազգային Ս. Պատրիարք Զօր 'ի
գիտաց ազգին Բ. Պրան քով մէկ միջնորդու-
թիւնը. այսինքն Պատրիարքը 'ի գիտաց ազգին կը
միջնորդէ խնդրոյն կարգադրութիւնը ձեռք բե-
րելու համար:

Բաւական կը համարեմ այսչափը Եազարեալ
Ն. Էֆէնտի 'ի պատասխանի:

ՌՈՒՍԻՆԵԱՆ ԷՖ. — Էֆէնտիներ, խօսք
ասի՛ ոչ թէ նոր բան մ'ըսելու, այլ միայն ան-
ցեալ նկատելուն մէկուն մէջ խօսածներս ծուռ
ըմբռնելով ըլլալով՝ այդ թիւրմտոյթիւնն ուղ-
ղելու, միանգամայն երկու լորձ ընդգիտնալուց

սրատաստանելու համար : Այս թխրխմացութիւնը՝ որ ամենէն առաջ սկսար է բառնում, մեր ընկերներէն մեծ . Փայտազեան Էֆէնտի խօսքերուն մէջն է, և զոր ազգի մը դուրս ցայտեցրնելու համար սկսար է համառօտ բողբոս մ'ընեմ խր խօսքերէն : Նախ՝ ընդհանրապէս կ'ըսէ թէ խնդիրը բառական լուսաւորում էր, և ես խօսեցիս վերջը խառարի մէջ մտաւ դարձեալ . ևս մաստով խօսեցայ, հոս անխառն կը խօսայի . բայց իրաւունք ունի . երբոր մէկը մինչև իսկ կէս աւար արեգակին դէմ՝ աչքը գոցէ, 'ի հարկէ ամեն բան խառար կը տեսնէ իր շարժը : Աստի կ'ուզեմ՝ քաղաւած մ'ընել և շատ կը ցանկամ որ այդ խառար կէտը լուսաւորվի . ևս որոնեցի իր խօսքերուն մէջ թէ ո՞րն է այդ կէտը, բայց չը գտի . ուստի կ'ուզեմ որ իր օգնութեամբը գտնեմ : Իւր խօսքերուն մէջ՝ կարգաւ երթալու համար՝ կ'ըսէ « Թուսինեան Էֆ . կը խառնուածի թէ քանի մը նկատելի 'ի վեր վարչական կողմակերպութեան վրայ եղած վիճարանութիւններէն լոյս տակեր է . հարաւ եթէ Քաղարական ժողովոյ սրաշտօնը վարած ըլլար, եթէ երթար բազմեր այն ամսին վրայ, որուն առջև կը թափուին դատաւարի ազգայնոց ցուերը, ազգին կենտարան խնդիրները, յարարերական սրամաշտօններն ու կեանքները, ան առեւն հիմախաւան առած լոյսը՝ ոչ միայն մթաթիւն՝ այլ և ազնամուղ խառար սխալի նկատել » կ'ըսէ : Եթէ ասանք տեսնելով՝ լոյս սխալի առնելի, ասանք ամենքս ալ գիտենք և տեսած ենք, ուստի ամենքս ալ լուսաւորեալ ենք այդ մասին . ուրաջող չը կայ, այս կարգի խնդիրներ ազգայնոց կողմէ կեանք թափած են Վարչութեան զբոսակցանին վրայ . ուրաջող չը կայ, եթէ կայ, անոր պէտք է ցուցնել թէ այսպիսի յարարական գործեր կան . ևս չեմ այդ ուրաջողը : Աստի թէ որ ասանք տեսնելը լոյս կը նկատէ, ևս կը հրամարիմ այդ լոյսէն . սկսար չունիմ . Վարչութեան անդամոց վարձատրութիւնը ինձի բառական է, ևս անոնց վրայ վտառութիւն ունիմ : Իսկ թէ որ անոնք վարձատրութեամբ այս ցուերուն դարձան մը դռնէն և զայն դարձանը մեզի առաջարկէին, իրաւ է՝ ևս ալ այն առեւն խառարէն լոյս մը կ'առնէի, կամ խառար կէտ

մը լուսաւորեր են ասանք կ'ըսէի : Յայց ամենուն գիտցած և ուրաջող չունեցած կէտ մը իրրե վարձատրութեան սրտուղ և լուսաւոր գիտմեզի բերել ներկայացնել՝ ինչ բան է խելրս չը հասնիր . ինձի համար անխառնայի և մութ կէտ մըն է : « Պատի ստեղծ կ'ըսէ, հոգատու ուղղի մը դարձար աւանդութեանց և ստորութեանց հրովելու, սխալի դողար Տէրութեանն ազգին վայելած աւանձնաշարհութեանց և արաւմութեանց նշանակեցն անգամ վախել առաջարկելու, զոր պահ մ'առաջ ժողովը լսեց զժողովութեամբ կ'ըսէ . և ժողովին զգացմանց թարգմանը կ'ուզէ ըլլալ : ևս իմ կողմէս ստեղծի կամ զողովի բան մը չեմ տեսներ . բայց իրաւունք ունի, այդպիսի ստեղծի բան մը կայ, և ևս մէկ սրտէն սխալի դատնամ այդ բանին վրայ : « Գարմանային սու է որ, կ'ըսէ, Թուսինեան Էֆէնտի իր բերած նոր առաջարկութիւնը վաստարանեջու առեւն, սրտէս թէ դատարար եղած ըլլար, կամ իր վճռէն կ'ախում ունեցած ըլլար, մինչև ցարդ բերված համարատուութեանց տեղեկագրերն ալ կը դատարարուէ, առանց անոնց դատարարակի մասերը ցուցնելու, կամ ասանց այդ խնդրոց վիճարանութեան օրին ստեղծելու : Ես կը զարմանամ որ հոս երեսիս խան մը իր իրաւունքը անգիտէ կամ անգիտանալ ուզէ, ազգային անհաս մը անգամ իրաւունք ունի ազգ . Վարչութեան գործերը քննարկելու, ո՞ր միայ կ'երեսիս ան մը . բայց գործը անոր վրայ չէ, անցնինք : « Ետք սրտի կը տեսնենք, կ'ըսէ, որ ազգին մէկ կենտարան արտօնութեան դէմ խօսքեր և ցոյցեր եղած են հոս, այնպիսի մէկ արտօնութեան դէմ, որ դարերէ ի վեր, մութ և բարբարոս ժամանակներէ ի վեր, ազգն այդ արտօնութիւնը լուսացած և վայելած է և կը վայելէ ցարդ » : Ինչ ըսել կուզէ . բացատրեալ է : « Ազգը կամ որ նոյնն է Պատրիարքարանը, որ Քուրդիոյ Հայ ազգը կը ներկայացնէ, արտօնութիւն ունի քաղաքական խնդրոց վրայ թողրի գրել առ Բ . Գուան և խնդիր մատուցանել բարեխնամ կառավարութեան » : Ըսել է՝ այս է այն արտօնութիւնը որու դէմ մենք խօսքեր ենք . բայց ե՞րբ խօսքեր ենք, սկսար է հիմա իմ խօսքս

բանում . (բնաւերով) որո՞ւ դէմ կը խօսի այս խօսքը, աս՝ առաջարկութեան հեղինակին դէմ . (կը կարգայ իւր առաջարկութեան հար յողուածին մէջ արտաքին յարարերութեանց վերաբերեալ մտալ) « Պատրիարքին ալ խորհրդապետին աջակից իրաւասութեան տակ կ'ընկնին յանուն Վարչութեան Բ . Գրան մատուցանելի առաջարկութիւնը և տեղեկագիրը նոյնպէս և մասնախարհազոց իրաւասութեան տակ չ'ընկող որ և է սրտաշարկան խնդիր : Իսկ յանուն ընդհանուր ազգին մատուցանելի խնդրոցը Ազգային ժողովին իրաւասութեանը կը սրտականիս : Այս առաջարկութեան հեղինակը թողրի գրելու արտօնութիւնը հոմ միջնորդութիւնը աւարացած է արդեօր, Էֆէնտիներ, դուք դատեցէք . ևս լուս կը համարիմ հաստալ թէ չէ հասկցած իմ խօսքերը . եթէ հասկցած է ըսեմ, զարարտութիւնը կը ըլլամ, այլ թխրխմացութիւն մը կայ իւր երեսակայութեան մէջ որմէ գոյթակղեալ է : Այս թէ Քաղ . ժողովոյ դոյութիւնը քորձեր և կրօն . ժողովն ալ ոչնչացուցեր և ասով յիշմոսնոց կ'աղն ալ խղեր է : Ար հարցնեմ ո՞վ է կրօն . ժողով վերջնողը . - եթէ վտանակ ժողովը տեղու կրօնական խորհուրդ ըսելով՝ վերցուած կը համարէ, այդ ալ իմ ակար խելրիս համար անյանելի և անխոնամայի խօսքին կէտ մըն է . մեկին թող ով կրնայ : Արջութիւն կըսէ խնդրոցն քոյը բարբոսին կը սրտակ՝ Քաղ . ժողովին վրայէն, և դանի բարբոսին ջնջել կառաջարկէ, « մեր ազգային գործերը Ս . Տաճարին բեմէն վար և դատվէն դուրս չեն » ըսելով : Աս կըսեմ ու կը կրկնեմ ինչ որ ըսի : Քաղ . ժողովը ինձ համար քոյ չունի և չէ ունեցած, մեր Վարչութիւնը քոյի տակ ծածկված գործ չունի . թէ որ ինքն ալ խորհի քիչ մը՝ կը տեսնէ թէ սրտի կը սխալի և խեղցի կը դատնայ այդ անխորհուրդ խօսքէն : Ես ուղեցի բան մը սրտակէ, չէ թէ Քաղ . ժողովին քոյը՝ որ չը կայ, այլ հաստակէ կ'առաւ մը զոր ուղեցի ոչ թէ սրտակէ այլ բլիկ բլիկ ընել, նախարարարան կ'առաւ որ կարգիլէ լոյսը մեր տեսութեանն . ինձի համար այդ նախարարարան ցեցն է՝ որ մեր մէջ մտեր ու մեր բարի զիտաւարութիւնները կ'արտականէ

ևս ուղեցի անխնայ դարձել, բայց կը ցախ սր թէպէտ վերադարձել բայց դեռ կը շնչէ . զի ըստ արմենելու գիտմամբ ևս դարկի . եթէ չը կրցայ սպաննել այդ սպախանելի ցեցը, սխալի համբուրեմ այն ձեռքը՝ որ անոր վերջին հարուածը տայ : Ար կրկնեմ՝ զարձեալ չէ թէ զարարտութեան մտք՝ այլ թխրխմացութեամբ խօսած է, չէ հասկցած մեր մխարը և կամ մենք չենք կրցած հասկցնել : Այս թխրխմացութիւնը բառնալէս ետքը կը դատնամ այն կէտին, որոյ վրայ խօսք տալի սրտ մը առաջ . ո՞րն էր այդ կէտը, ստեղծի և զողովի կէտ մը նշանակեց, իրաւ է . մինչև հիմա բառնեքս խնդրոցն այն կողմն է որ անուն մ'ունի զոր ինչ բառով կ'ուզէք ըսէք, բայց հիմախաւան ըսելիս խնդրոցն դարձուրելի կողմն է : Ո՞րն է այդ դարձուրելի կէտը, բայց է՝ . նախ առեւնադրութեան 122 էջը, ուր նոյն տեսնարանը իր խօսից մէջ կըսէ, « Ես ստեղծեց չը բացատրեցիք թէ ինչ սրտաճառի համար չը համաձայնիր . այդ առաջարկութիւնն իրաւացի լինէր թերեւս, եթէ հարկաւորութիւն լինէր տեսուչ ժողովը Բ . Գրան վտարացմանը ենթարկելու . բայց քանի որ այնպէս չէ, այդ կողմէն երբէր զժողովութիւն մը չը կայ, որ մեր ընթացքին խախտան լինի և այլն » : Հոս Բ . Գրան վտարացումը կը մեքի : Բայց ասով չը դոճանար . 124 էջը բացէք, որ կըսէ, « Չեմ մտնեք այդ կերպով ծագելիք անտեղութիւնները քննելու, բայց հարկ կը համարիմ այս բեմիս վրայէն յայտարարել թէ Առաւմտական, Տեսնական, Վանական և այլ ներքին գործոց սրաշտօնից Բ . Գրան վտարացման ամենին սկսար չունի . ինչ որ ալ ըլլայ ժողովին տրամադրութիւնը այս խնդրոցն լուծում մը տալու մասին, իր խորին ու շաղրութիւնը կը հրախրեմ այս վտարացման առաջարկութեանը վրայ, որուն վրայ եթէ հարկ ըլլայ, դարձեալ կը խօսիմ » : Երանի թէ մինչև ցարդ խօսած ըլլար ու սրտասխանն առած . կարծեմ ժողովը կը հասկնայ այս խօսքին բոլոր նշանակութիւնը ՓԱՓԱՋԵԱՆ ԷՖ . — (Ընդմիջելով) Ո՞րք խօսք մ'ալ ունիմ, դանոնք չէք տեսներ, և կարծեմ այդ խօսքերը միայն շատ դոյած են ձեր

Ջիզերան. բոլոր ազգին կամքն է այն :

ՌՈՒՍՈՆԵԱՆ ԷՖ. — (Շարունակելով) Բա-
ցատրեներ, ինչ կը նշանակէ այս խօսքը. կը նը-
շանակէ բոլոր Տէրութեան՝ Ռուսական խոր-
հուրդ մ'անկեղծ արտօնութիւն ունինք բա-
յատուկ վաւերացումը հաստատելու, ուլ չենք
ուզեր բաւ վաւերացումը. Տնտեսական խոր-
հուրդ մ'ունինք բաւ յատուկ վաւերացումը
հաստատելու, ուլ հարկ չկայ բաւ արտօնու-
թեանը : Մեր Արարչութեան անդամաց պաշտօ-
նակալութիւնն ու իշխանութիւնը բաւ բարձր հը-
րամանագ կը հաստատուինք. ուլ պէտք չունինք
բաւ հրամանագ. վերջապէս չենք ուզեր բաւ վա-
ւերացումը :

Ազգային արտօնութեանց դաշու պատկեր
յանդուզն առաջարկութեան մ'առջև ես արդա-
րեւ ստեղծելու և յիշատի Ջիզերան դարաւ. զի ող-
գին շահոն դարաւ : Եթէ բոլոր ազգին կամքն էր
և ո՛չ թէ խօսողին անհատական կարծիքը՝ ինչո՞ւ
հասկա բողոքեց զիսանք և անոր հետ երեսօ-
խանաց բողոքութիւնը, և ժողովն արկեցաւ
զժգոհութեամբ :

131 էջը նայեցէք, հոն ալ տանարանի մը
տատելով կ'ըսէ, « այս քանի՞ անգամ է որ պա-
տասխանատուութիւն կը յեղյեցէր և կը մտ-
նար որ Քաղաքական ժողովը պատասխանատու
է Ազգային ժողովին և իր համարտուութիւնն
անոր կը ներկայացնէ » : Այս անգամ հոս զիսա-
նէն և յանուն ժողովին Ատենագետ վաշտայն
արձանահաս աղղարարութիւն կ'ընդունի : Կը բա-
զարէ զիսանք, կը բողոքեմ և ես պատկեր ան-
խորհուրդ առաջարկութեան մը զէմ : Գարծեալ
չը գոհանալով այն աղղարարութեանէն, մի և նոյն
էջին մէջ կ'ըսէ ընդմիջելով « բայց ազգին ներ-
քին գործերն ինչ են որ Տէրութեան հետ վե-
րաբերութիւն ունենան, և Քաղաքական ժողո-
վաց վրայ պատասխանատուութիւն ենթադրեն.
պէտք է որ այս մասը բացատրուի : Ազնուկ,
զժգոհութիւն ժողովին մէջ » :

Եւ ետքը կ'ըսէ, « ուրեմն այդ պատասխա-
նատուութեան խնդրոյն համար մասնաւոր խօսք
կուզեմ » ըսած ու լուծ է :

Ինչ և իցէ, կը տեսնէք Էթիոպիաներ որ
ստեղծելու մը եթէ կար յիշատի, այս էր ին-

ճի համար ինչպէս և ժողովին համար : Երանի
թէ հոս ալ՝ խնդրին առաջին կողմին մէջ եղաւ
ճին պէս՝ թիւրիմացութիւն մ'եղած ըլլար, և
առեւարանը կարենար սրբազրել իր այս խօս-
քերը. զի թիւրիմացութիւնը կրնայ ներկել երբ
խօսողին նպատակը զխօսողի :

Հիմա կ'անցնիմ լուրջ առարկութեանց պա-
տասխանելու : Իմ առաջարկութեանս զէմ ըստ
խա երկու առարկութիւն միայն կայ. ուրիշներ
ալ՝ եթէ կան, անոնք կ'անոնադրութեան կէտեր
են և ո՛չ սահմանադրական, այս առարկու-
թիւնները երկու ծայրեր են, որոց կը ցանկամ
զատ զատ պատասխանել :

Մէկը կուզէ ներկայ դրութիւնը սրահել և
երբէք բաւ մը չիտխել Սահմանադրութեան մէջ,
սա պայմանաւ որ Արարչական կանոնադրութիւն
մ'ըլլայ որ զճէ վարչութեան ընթանալու շա-
ղին մանրամասնի կէտերը. ասոր տէրն է Մի-
րայէլեան Ս. Էթիոպի. ափ իրտայնէ լուրջ ա-
ռարկութիւն մըն է և պատասխան ո՛չ թէ իմ,
այլ ամեն առաջարկութեանց զէմ. ես իրեն մե-
ծաւ մասամբ իրաւունք տուած եմ և դարձեալ
պիտի տամ. (Սահմանադրութիւնը առնելով)
կրնայի յիշատի ընդ երկու բացատրել, թէ
ինչպէս կարելի է ներկայ սահմանադրութիւնը
կանոնադրութեանց մը կորդի զնել ու անոր
թերութիւնը ըսուլ. բայց իրեն թողած էի այս
աշխատութիւնը. ինք ընդհանուր կերպով բա-
ցատրած է. աւելի զգալի ընելու համար պէտք
է գործնականացնել ալ բացատրել : Արդ՝ ո՞րն
է Սահմանադրութեան այն յոգուածը, զոր կը
մատնեն մեզի թէ վերաբնիչ յանձնախումբ և
թէ զրեթէ բոլոր առաջարկողը : Կարծեմ սա
է, « Զրդ յոգուածը, « Քաղաքական ժողովը ի-
րեն եկած գործերը ո՛ր խորհրդաց վերաբերեալ
ըլլան, քննուելու համար այն խորհրդոյն կը
յանձնէ, և մինչև որ անոր կարծիքը շահու-
չկրնար գործադրութեան ձեռնարկել : Եւ թէ-
պէտ կրնայ իրաւացի պատճառներով հերքել մէկ
խորհրդաց ըրած որոշումը, բայց ինքնին արիւ-
տնորէնութիւն չկրնար ընել նոյն նիւթին վրայ,
և կը սրբաւորի դարձեալ նոյն խորհրդոյն յանձ-
նել գործը : Իրեն կուզայ չորսչէր, բայց չլըր-
նար ալ գործադրել, ետ կը զրկէ : Ոչ ինք կը

զարծէ, ոչ խորհուրդին գործելու արտօնութիւն
կուտայ. կարծեմ ասոր նման ուրիշ յոգուած
մ'ալ կայ, չեմ յիշեր ո՞րն է :

Երկու վարչական մարմին իրարու ձեռք
բանած կուշիանդեալ կեցեր են ըսուլ, վերաբնիչ
յանձնախումբին տեղեկարարը հոյր սուրբը. ափ
բացատրելու համար պատասխան վարչ ինչ տե-
ղեկութիւն մը ստալ հարկ կը համարիմ, որպէս զի
ժողովը չը գործանայ թէ ինչո՞ւ և ինչպէս եղեր
ու պատահէր է այս յոգուածին արտօնադրութիւ-
նը : Ամենք ալ կը յիշէր որ 1860 էն առաջ
Սահմանադրութիւն չկար, անկէ առաջ Քերա-
դոյն ժողով մը կար միայն, որոց որով Սահմա-
նադրութեան ծրագիրը յղացման վիճակի մէջ
էր գեւ, անոր մէկ փոքրիկ մասը՝ Ռուսական
խորհուրդը միայն իրրեւ յառաջընթաց ի լոյս ըն-
ծալեցաւ Քերադոյն ժողովաց ձեռքը, և անոր
ազգեցիկ անդամաց մէկուն աղղատը Զանթըրը :
Ռուսութեան կ'ըմբռնեմ հոս այս ասիթը որ
պատեհ կուտայ ինձի նախապես սրբաւ մը կա-
տարելու՝ իրրեւ ազգային բարեբար հոշակելով
Պաշտ Ստեան Էթիոպիան որոց խնամախօսութեա-
նը կը պարտինք՝ այլ և այլ բարեբարութեանց
մէջ ո՛չ միայն ազգին առաջին Ռուսական
խորհուրդը այլ և զխօսարարէս Սահմանադրա-
կան մեծ գործին յաղթանակը : Այս, ինք ազ-
գեցութիւնը անհրաժեշտ միջոց եղած էր Սահ-
մանադրութեան հեղինակաց ձեռքը : Օրհնու-
թեամբ պէտք է ընէ միշտ ազգը պատկեր բա-
րեբարի մը յիշատակը. եթէ ինքը մէջերնիս չէ
ուլ այսօր, որպէն կը շարունակէ մեր մէջ հօրը
առարկութիւնը :

Կը դառնամ ՚ի խնդիր :

Այն ատենի Քերադոյն ժողովը՝ որ համե-
ցաւ Ռուսական խորհուրդ մը հաստատուել,
այն պայմանաւ կրնար ընել որ իր հակադրութեան
տակ ըլլայ, այնպիսի ժամանակի մէջ երբ ազ-
գին ճշմարիտ գերագոյն ժողովը՝ այս ազգային
ժողովը գեւ չկար, հակառ և համարաւու գե-
րագոյնէ զատ մարմին չկար ազգին մէջ : Անկէ
ետքը՝ երբ Սահմանադրութեան ծրագիրը քն-
նելու համար յանձնախումբ մը զրկեցաւ, որոց
մէջ գարծեալ Քերադոյն ժողովաց անդամներ և
երեւելի անձինք կային, անկարելի եղաւ ընդա-

նել ստղ անոնց՝ տեսուչ խորհրդաց անկախու-
թիւնը : Քերադոյն ժողով անունը Քաղաքական
ժողով անունն փոխուելը ընդունեցին՝ իրաւասա-
թիւնը նոյնը սրահելու պայմանաւ :

Այսպէս ինչպէս պատիւ ունեցայ արդէն ը-
սելու, Քաղաքական ժողովը Քերադոյն ժողովին
փլատակացը վրայ հաստատուեցաւ ու մնաց մին-
չև ցայսօր, և տեսուչ խորհուրդը իրրեւ անոր
ստորակարգեալ բաժանմանը : Ալ այնուհետեւ
ո՞ր խորհուրդ կրնայ համարձակիլ ազատ գործե-
լու և անոր վաւերացմանը չը զիսելու :

Ինչպէս կը տեսնէք Էթիոպիաներ, այն ատեն
ալ այս մասին մարտաւիճակ պատահած են կան-
խակալ սովորութեանց ու նախադաշարմանց
զէմ, և դեռ այսօր նոյն մարտաւիճակ է որ կը
շարունակէ այս մասին :

Լաւ ուրեմն դու Քաղաքական ժողովը վա-
ւերացումը քեզի սեփականել կուզես. զիջանինք
բայց սա պայմանաւ որ դու ալ չը կարենաս եր-
բէք ինքնին սրտում մ'ընել առանց Տեսուչ խոր-
հրդոց կարծիքն առնելու, և նոյն կարծեաց ան-
համաձայն գործադրելու ըսուեցաւ, ու սա ալ
ընդունուեցաւ : Ասով տեսուչ խորհրդոց ձեռքը-
հաստութիւնը յարգուեցաւ, Քաղաքական ժողովը
կարծեց խորհրդոց ձեռք կապել, բայց իրք
իր ձեռքը կապուեցաւ : Զի խորհուրդը ազատ
մնացին իրենց ձեռնհասութեան մէջ. բայց Քա-
ղաքական ժողովը՝ իրաւացի ու բանաւոր վաս-
տով մը միայն խորհուրդի մը առաջարկութիւնը
հերքելու պայմանն ըստացաւ :

Երկրորդ յոգուած մը կայ. չը զիսեմ ներ-
կայ Սահմանադրութեան մէջ կա՞յ թէ ոչ (վերն-
առնելով), բայց 1860 ի բնագրին մէջ կայ : Աւ
զիսէք որ այս 42րդ յոգուածը որ իրարու ձեռք
կապած կը նկատուի, կանոնադրութիւնը պիտի
լուծէր և այս յուսով է որ այն յոգուածը՝ ամեն
ժողով և խորհուրդ ինք կանոնադրութիւնը պէտք
է որ ունենայ : Այդ կանոնադրութիւնը պիտի
բացատրէ թէ ո՞րն է այն իրաւացի ու բանաւոր
պատճառը որով ախհերովի խորհուրդի մը առա-
ջարկութիւնը :

Եւ ո՛վ արդեօք կրնայ ընդիմանալ բանաւոր
դատման վաստի մը զէմ. ըսկ անհաս մը, որա-
զի մը կրնայ հերքել եթէ ունի բանաւոր վաստ :

ս'ը մնաց որ Քաղաքական ժողով կամ Պատ-
րիարք այդ իրաւունքը չունենան: Զոր օրինակ՝
Քաղաքական ժողովն իրաւունք ունէր մերժելու
ստաւարկութիւն մը որ ազգային սնտուկին կա-
րողութենէն բարձր ծախքի մը դուռ կը բանայ:
Պատրիարքն իրաւունք ունի մերժելու այնպիսի
տրամադրութիւն մը որ Սահմանադրական օրի-
նաց հարստութիւն է կամ Տէրութեան օրինաց
և քաղաքականութեանը հակառակ: Աւտի կա-
նոնադրութեան կը մնայ ճշդել Սահմանադրու-
թեան ընդհանուր կերպով ըստձը, և յայտնել թէ
ո՞րոնք են այդ իրաւացի հերքման կարող ստանա-
ները: Աւտի, լաի և կը կրկնեմ՝ այն ստա-
ւարկութեան տէրը որ կ'ըսէ թէ Սահմանադ-
րութիւնը վերաբնութեան պէտք չունի այլ կա-
նոնադրութեան միայն պէտք ունի. մեծ իրաւունք
ունի այս մասին, և խնդրին բոլոր գործնական
մասն իր կողմն է: Ես կրնայի յարկը այդ ստա-
ւարկութեան, բայց ե՞րբ. երբոր բանաւոր ստա-
նա մը, բարձրագոյն հրաման մը, կամ անյաղ-
թելի ոյժ մը ելէր զէմերնիա որ արդիւնք մեզի
վերաբնութեան շարունակութիւնը. այն ստան
կ'ըսէի միտքանինը այդ ստաւարկութեան հետ,
զի կարելի է կանոնադրութեանը հազաւ Սահ-
մանադրութեան թերութիւնները:

Բայց որովհետեւ այդպիսի արգելք մը չը-
կայ, որ կէտերն որ սրբազրկելու կարող գա-
տած ենք, սրբազրկենք, սրբազրկենք ո՛չ թէ
ստանաբանի մ'ըսածին պէս վախով և դողու-
թեամբ՝ չ'ըլլայ թէ ձեռվրնիս ունեցած արտո-
նութիւնը վրայ տանք, չ'ըլլայ թէ Սահմանա-
դրութեան մէկ բառին, մէկ նշանակեցինը դը-
պիներ: Այս կերպ մտածողներուն կ'ըսեմ՝ կամ
կը հասկնան Սահմանադրութեան տառն ու սղին,
բառին ու նշանակեցին նշանակութիւնը, կամ
չեն հասկնար. եթէ չը հասկնող կայ, թող
անցնի վերաբնութիւն շուքող կողմը, Միտքնե-
եան էֆէնտին կողմը, բայց սնի ալ չ'ընդու-
նիր զի սնի չը հասկնալու կամ ձեռքէ բան մը
չը փոխադրուելու վախով չէ որ կը մերժէ վերա-
բնութեան պէտքը: Իսկ օրէնսդրական ժողովի
մը համար՝ աններելի է ենթադրել այսպիսի վախ
մը և ստաւարկել որ այս վախով ետ կենայ
վերաբնութեան գործէն: Ասի ստաւարկու-

թեանց մէկ ծայրն է, գանձ միսին. ստա-
ւարկութեանց միւս ծայրը բռնող ստանաբանը
Եուստֆեան էֆէնտին է, որոյ կարծիքը Մի-
տքնեան էֆէնտինն պէս ծայրայեղ է. բայց
աս ալ ունի մեծ իրաւունք. ստանաբ ևս ալ
այդ կարծիքն էի և այդպէս կը մտածէի, և
կարծիքս տարադրութեամբ հրատարակած եմ:

Այս ստաւարկութիւնը ոչ թէ նոր և նո-
րագոյն է, այլ նորագոյնէն ալ աւելի սպառա-
շին համար ստաւարկութիւն մըն է. վարչական
ներկայ դրութիւնը բոլորովին կը կործանէ, և
իրաւամբ. բացատրեմ: Մէկ բառով՝ շատ մար-
դով գործ տեսնելու դրութիւնը կը վերցնէ, և
անոր տեղ՝ մէկ մարդով տեսնել խորհրդոց վը-
րացն ստատախանատուութիւնը կը բաժնայ,
մէկ տեսնել ստատոնէի մը վրայ կը բարձնէ, որ
ինքնին աղատ կը գործէ:

Սրբարե վարչական գործերը օրէնսդրու-
կան խնդրոց չեն նսանիր. շուտ տեսնվելու
պէտք ունին, որոշում մը, հրաման մը խնդն
արվի կը հարկաւորի. և բիշ մարդով կտա-
վարելու դրութիւնը ամեն տեղ ընդհանրապէս
ընդունված է, և 7 ին կամ 5 ին էն բիշը մէկ
է: Աշխարհիս մէջ ամեն ազգ և ընկերութիւն
մեծ ու սղտիկ, այս դրութեամբ կը վարվին
կ'ըսէ ստաւարկու էֆէնտին, և իրաւ է: Եւ
իրաւ է նաև որ ստատախանատուութիւնը մէկ
անձի վրայ ըլլալով ճշմարտ և խիստան կ'ըլ-
լայ, մինչդեռ որքան աւելի անձանց վրայ տա-
րածի, այնքան կը տկարանայ ու կ'օջընչանայ
գրեթէ ու երեսակայեալ վիճակի մէջ կը մնայ:

Այսպիսի դեղեցիկ ու գործնական դրու-
թիւն մը ինչո՞ւ հասցա չ'ընդունինք այսօրվընէ
և ապագային թողունք:

Բացատրեմ:
Համարենք թէ 5—4 ստատոնեայ ունինք,
որոց մէկ մէկ ստատոն տալ կ'ուզենք. այս ան-
ձը եթէ խզմահար է և իր սարսիքը զխնալով
յանձն կ'առնու, զիչեր ցերեկ այս գործին
տ'աշխատի, իր բարձր հոգն ու սպրուաւ ճարե-
լու միջոցները այդ գործին տի գոհէ, իր անհա-
տական շահերը բոլորովին մէկզի դնելով սղ-
գային գործին տի նուիրէ իւր անձը:
Այսպիսի աշխատաւոր մը հարկաւ վարձա-

բեալ պէտք է ըլլայ, անհարելի է գանձել անձ
մը որ հարուստ ու կարող ըլլալով հանդերձ
յանձն առնու այդ գոհը:

Այդ անձին արժանաւոր ամսականն բանի
կուզէր, 8 հազարէն մինչև 2 հազարի խճէր, և
ինչպէս կ'ուզէր հաշուեցէր տեսէր ինչ գումար
կը կորէ հինգ պաշտօնից վարձը: Աւերջապէս
պէտք է վարձատրել որ ան ալ միօրինակ կա-
րենայ գործել: Ասի մէկ զի՞ գարձեալ օրինակը
չկայ և անհարելի է որ տեսնու մը իւր տեսչու-
թեան բոլոր գործերը ինքը միայնակ հասնի
տեսնելու ստանց ձեռնհաս խորհուրդներու և
զխաններու օժանդակութեանը, որք անոր հը-
րամանին տակ կ'աշխատին խնդրները կ'ուսու-
նասիրեն, պէտք եղած ծրագրները կը պատ-
րաստեն ու կուտան անոր որ իր յարմար դա-
տածը կ'ընդունի և ուզածին պէս կը տնօրինէ իր
առանձին ստատախանատուութեանը տակ: Այս-
պիսի խորհուրդ մը որ ստատախանատու չ'ըլլայ
և անթոշակ ըլլայ, անհարելին երեսակայեղ է:
Ո՞ր անդամ կ'ընդունի ձրխարար աշխատիլ թո-
շակաւ որ տեսչի մը հրամանին տակ և անոր ա-
ռանձին փաստին համար, ուր իրեն համար ոչ
փաստ կայ ոչ պարտաւ:

Կարծեմ չըկայ անձնատիրութիւն որ զիջա-
նի յանձն առնու ձրխարար այդպիսի դեր. և
ամեն մարդ կը մտածէ թէ՛ որ պարտաւի եր-
կիւղ չըկայ փաստի յոյս ալ չըկայ. եթէ վարձ
ալ չ'ըլլայ, ի՞նչ կը մնայ զինքը գրող կամ խրա-
խուսող:

Աւտի այսպիսի խորհուրդ մը գոնէ թոշա-
կով միայն կրնայ աշխատիլ և երբէր ձրխարար:
Ասով խորհրդոց անգամներուն ալ տակէր ինչ
որ կուզէր. էն բիշը հինգական անգամէ, տակէր
20 հոգիի արժանաւոր վարձը և հաշուեցէր թէ
Վարչութեան ամսականն ինչ գումարի կը համար:
Եւ հարցէր ձեր ներկայ պիւճիկն թէ կը ներթ:
Ձեր պիւճիկն ձոխ ըլլալու է, բառապատկերու է
գոնէ որ կարող ըլլայ այդ բեւը բաժնաւոր. և
ատ ալ կարծեմ այս դարս ալ չը կրնար տեսնել:
Ահա ասոր համար ըսի որ չեմ կրնար համաձայ-
նիլ այդ ստաւարկութեան հեղինակին հետ: Ահա
ասոր համար է որ այդ երկու ծայրայեղ ստա-
ւարկութեանց մէջ տեղն եմ և կը մնամ:

Ես նոր ստաւարկութի ն մը չունիմ, ամեն

ստաւարկութեանց հետ եմ, ամենէն ալ օգուտ
բաղեցի, ըյս սաի, այս ըյսը դուք տուիք ժո-
ղովին, ձեր գաղափարներէն ծագեցան:

Ի՞նչ է այս ըյսը, նոր ըյս մը չէ, ամենքս
ալ տեսինք. ստաւարկութեանց ստաւթին և վեր-
ջին ծայրերը բնենք. երկուքն ալ միօրինակ
կանոնադրութիւն կը պահանջեն. միջին ստաւար-
կութեանց հեղինակներն ալ աւելի կամ պակաս
կարեւորութեամբ միշտ այս կէտը շօշափեցին,
այսինքն փորձառութեան ծագած այս լուսաւոր
կէտը. կարելի՞ է սաի ուրանալ և այս ճշմար-
տութեան դէմ ալ աչ գոցել:

Այս այս ճշմարտութիւնն այնչափ ակնհակ կը
տեսնեմ և համոզեալ եմ որ կրնամ սնդել թէ
ո՛չ միայն սա ներկայ թերի Սահմանադրութիւնը
կարելի է գործադրել լու կանոնադրութեան մը
չնորհիւ, այլ և ամենակատար ու շնախարհիկ
սահմանադրութիւն մ'ալ ունենանք, ստանց կա-
նոնադրութեան չըբացելը և անոր ամենագեղե-
ցիկ արտադրութիւնները իրենց կիրաւութեան
տեղը չեն կրնար գանել:

Նախորդ Քաղ. ժողովը փորձառութեամբ
Սահմ. վերար. կը բերէ, արդիւնք ամենին հարկ
չ'կայ կըսէ և կանոնադրութեան մը պէտք կը
փաստարանէ. նախորդ և արդի վարչութիւն հա-
կատութեան մէջ են իրարու հետ փորձառութեան
մասին. թէ ո՞րն է ըյսը և ո՞րն է խաւարը՝ ես
այս վէճը իրենց մէջ կը ձգեմ, թող իրենք լու-
ծեն ու իրաւախոհ ըլլան մէջերնին: Ես սղտի
զրեթէ ոչ ինչ բարեփոխութիւն մ'տաւարկեցի.
եթէ անհամաձայնութիւն մ'երեկ խմբիս և միս-
ներուն մէջ, մակերեւոյթն է միայն. սկզմամբ
համաձայն ենք, ստատոնից բաժանման մէջ ալ
միայնք: Ի՞նչ էր իմ այն սղտի բարեփոխու-
թիւնը. ոմանք այլանդակ մեկնութեամբ՝ կաւ-
ձեցին թէ Քաղաքական ժողով չեմ ուզեր շու-
լով Պատրիարքարանի մէկ արտօնութիւնը ջնջել
ուզած և ազգին յարաբերական գործոց գոյու-
թիւնն ուրացած եմ: Մինչդեռ ըստ իմ Պատ-
րիարքն է միայն յարաբերական գործոց ստա-
տոնեայն: Անոր ձեռքէն ատինք ամեն բան՝ ու-
սումնական, երեստական, տնտեսական, դատա-
կան խնդիրները, մինչև խի կրօնականը. և յա-
րաբերական գործը միայն իրեն ձգեցինք և ար-
դէն իրեն ձգված է կանոն պահանց. Բ. Գուսը

զանի կարգած է միջնորդ Ազգին և Տէրութեան և զանի կը ճանչէ պատասխանատու: Ի՞նչ ըսինք, մի միջամտէր Պատրիարքին գործին, որ չարատի բողոքովին այդ պատասխանատուութենէն. այլ զի՞ծայէ՛ր այդ պաշտօնին ծանրութեանը վրայ և զայդ աննելի վիճակի մը մէջ զնկու համար՝ խորհրդական մը օգնական մը տուէր իրեն: Ըսինք. քաղաքագէտ անձ մը՝ որ Տէրութեան օրինաց և քաղաքականութեան հմուտ բլլալով կրնայ որդիւնաւորապէս աջակցիլ Պատրիարքին և մեծ ծառայութիւններ ընել յարարեբական գործոց մէջ:

Էս անցեալ խօսքիս մէջ պատիւ ունեցոյ նոյն ինքն բարձրաշնորհ Նախագահին դատմանը զիմելու և ուղղակի հարցի թէ ինք կուզէ՞ր կամ կրնա՞յ այդպիսի քաղաքագէտ խորհրդականի մը օժանդակութենէն զուրկ մնալ, բայց չ'ունեցայ պատասխանայն պատիւը:

Ս. ՆԱԽԱԳԱՀ. — Պատրիարքը ով որ ալ բլլայ, անշուշտ շնորհակալ կըլլայ այդպիսի աջակցի խորհրդականի մը, մանաւանդ երբ երկուքն ալ իրենց պարտաւորութիւնը ճանչեն և ի գործ զնեն յօգուտ ազգին:

ՌՌՍԻՆՅԵԱՆ ԷՖ. — (չարեանակելով) Եւնորհակալ եմ որ քարձաշնորհ Սրբազանն ալ կը հաստատէ եմ կործիրս:

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — (ընդմիջելով) Չը հասկցանք, ո՛չ Ս. Նախագահին և ո՛չ ատենաբանին խօսքը, երկուքն ալ մեղմ և ցած կը խօսին:

(Ս. Նախագահը կը կրկնէ խոր խօսքը):

ՌՌՍԻՆՅԵԱՆ ԷՖ. — (Շարեանակելով) Այդ քաղաքագէտ պաշտօնեայն՝ իբրև վարչութեան խորհրդարանին ատենապետը՝ Մէճիս միաթիրի անուանեցինք իբր թէ խորհրդարանին ատենապետ կառավարիչը. Նախագահը թէյիս է, Ատենապետը Միաթի է: Հաս այս ժողովարանին մէջ ալ ունինք նախագահէն զատ արեւնապետ մ'ալ որ ժողովին ատենական կառավարիչն է: Եթէ բարձր յարմար չէր դատեր, ուզածնիդ զրէք, բայց կարծեմ ճիշդ բառն է: Ինչ որ ըսի, զրով ըսի և վստասով. զրած են առաջարկութեանս յօդուածները: Այս ատենապետը՝ զոր խորհրդապետ կը

չեցի, վարչական խորհրդոց ատենապետութեան օրաշտօնը կը վարէ և Բ. Գրան առջև Պատրիարքին խորհրդականն է Բ. Գրան յարարեբութեանց մէջ:

Ս. ՆԱԽԱԳԱՀ. — (Ընդմիջելով) Հիմա ալ քաղաքական ժողով ունիմ որ աջակցի է ինձ: Խնդիրը Գրան հետ բլլալիք գործոց կարգադրութեան վրայ է. չէ թէ մէճիս միաթիրի, ԸՊՓՖիթ մ'ալ բլլայ. . . եղած է և եթէ բլլայ շնորհակալ եմ, բաւական է որ Գրան գործերը տեսնուին. շատ անգամ թագրիքները ատենձին կը գրեմ և վերջին ժողովին ցուցած ատենըս ժողովին բան մը զխտաղութիւն մը լրացնեմ, ահա հոս է կարապետ էֆէնտին, հարցէ՛ր, խնդիրը այդ թագրիքին տարաւորութեանը վրայ է:

ՌՌՍԻՆՅԵԱՆ ԷՖ. — (խօսից թեւն ձեռք տանելով) Ըսի թէ ծանր խնդիրները վախճանակ Պատրիարքը տանձին լուծելու պարտաւորեալ բլլալու, որովհետեւ ինքն է պատասխանատուն, երբ ծանր տեսնէ խնդիրը՝ իրաւունք ունի միշտ անոր պատասխանատուութիւնը շատանձնելու, ինչպէս վերջին նիստին մէջ մէկ օրինակը տեսինք, շատ ճամբաներ ցուցի, նախ վախճանակ ատանձին գործելու իւր խորհրդականին հետ խորհրդակցի, եթէ չը գոհանայ՝ խորհրդոց ատենապետները հրաւիրելով յարարեբական խորհուրդ յատկապէս. եթէ անով ալ չ'գոհացաւ, վարչութեան ճիւղերուն բոլոր անդամները համախորհուրդ նիստի հրաւիրէ. և եթէ վերջնապէս անով ալ չը գոհանայ, Ազգային ժողովին բերէ այն ծանր խնդիրը:

Այս են իմ առաջարկութեանս յօդուածոց տրամադրութիւնը, որ արձանագրեալ են նախընթաց ատենադրութեանց մէկուն մէջ:

Արդ խօսքս կը լննցնեմ, թեր ու գէ՛մ ըսելիքներս լննցուցի՛ վարչական կազմակերպութեան գլխիմ վրայ բնագամար կերտով. ատենապետը ունիք համանին ներածէն աւելի խօսեցան գուցէ. ո՛ւր շրտի խօսիմ եւ Բայց կարծեմ ալ ժամանակ է որ յօդուած տա յօդուած քըննենք այս կէտերը, և այն ատեն՝ յորում իրաբանչիւր երեւոյթանս մի և նոյն յօդուածին վրայ երկերիտ անգամ խօսելու իրաւունք ունի, կը զիմեմ այդ իրաւունքին եթէ հարկն իս պարտաւորի:

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ռուսինեան կ'իջնտի երկար ատենաբանութեան մէջ տեսար, Տեարք երեւոյթանք, որ բաւական ակնարկութիւններ կային վերջընթեր նստի ատենաբանութեան մէկ քանի կէտերուն վրայ. և ատոնց պատասխանելու համար խօսք խնդրեցի ի սկիզբան. բայց ատոնց պատասխանելու այժմ հարկաւորութիւն իսկ չեմ գգար, զի թէ կարեւորութենէ զուրկ են, և թէ փաստէ. մանաւանդ թէ աւելի յատակ երկցու. բժանցրութեան օգին, երբ Թ. նիստի ատենաբանութենէն յանկարծ ետ դարձու մինչև է. նիստը և անոր մէջ գտնուած իմ խօսքերս բնագատուել սկսու, մոսցած բլլալով այդ մեծ պաշտօնն իր ժամանակին կատարել:

Ռուսինեան էֆէնտին վախճանակ ստակալու և զոչալու երբ հարատակ գտնուած իր ազգին դորաւոր ատանձնաշնորհութեանց և արտօնութեանց կը հօլի, կը ստակայ և կը զոչայ այժմ է. նիստի մէջ իմ այն խօսքերուս վրայ երբ մեր ազգային ներքին գործոց անկախութեան խնդիրը՝ հետեարար և Տեսուչ խորհրդոց անգամոց Բ. Գրնէն վաւերացման կարօտ չգտնուիլը պաշտպանած եմ, և Վարչութեան տա Տէրութիւնն ունեցած պատասխանատուութիւնը բացասութեան կարօտ նիստած եմ:

Իմ խօսքերս շատ պարզ էին հասկնալու համար. ուստի և ոչ որ քննադատեց զանոք բայ ի Ռուսինեան էֆէնտին, զոր միտիցն կըրցած են ստակոյնել և զոչայնել. վստն զի իմ խօսքերս ինքնին բաւական են Ռուսինեան էֆէնտինին նոր ստաջարկութեան զոյնը զուրս հանել:

Եթէ ես մեր ազգային ներքին գործոց պատօնեաներն Բ. Գրնէն վաւերացման կարօտ չեմ համարիր, պատճառն յայտնի է. վստն զի ատոնց պաշտօնները Բ. Գրան հետ յարարեբութիւն մը չունին: Ո՛ր ատեն Բ. Գրան հարցուցած է թէ այս կամ այն եկեղեցիին կամ վանքին հաշիւն ի՞նչ է, անոր ելուստաքը ի՞նչ բանի կը գործածուի. ո՛ր ատեն բոսած է թէ այս ինչ վարժարանը փոխէ այն ինչը զիւր. կամ այս ինչ վարժարանիդ ուսմունքներն ասոնք բլլան. ո՛ր ատեն ըսած է որ կոտակները՝ այս կամ այն կերտով տնօրինէ: Ազգին այս գործերը՝ որ

ներքին անուանած ենք, ատանձնաշնորհութիւնք են նոյն իսկ բարեխնամ կառավարութենէն ազգին արուած, և թաթթ—Հի մայրաններով ալ հանդիսաւորապէս հաստատուած:

Ահաւասիկ 1862 փետրվար 14 թուականու Ալի փաշայի ստորագրութիւնը կրող հրամանագիրն, որ Սահմանադրութեան սկիզբը զրուած է, կ'ըսէ. « Բարեկարգութեանց վերարեբեալ կայսերական շրջաւարտիլը կը պահանջէ, որ անհն հասարակութիւն իր վայելած ատանձնաշնորհարիւններն ու արտօնարիւններն որոշեալ պայմանաժամի մէջ ի բնին ատնելով, ժամանակին բերանցն և քաղաքակրթութեան արդեանցն ու գիտութեանց պահանջած բարեկարգութիւններն խորհրդածութեամբ որոշէ, ու Բ. Գրան ներկայցնէ »:

Հայ ազգն ալ միւս հարատակ ազգաց նման ոչ թէ միայն ատանձնաշնորհութիւններ և արտօնութիւններ ունի, զորս վայելելու իրաւունք ունի, այլ և այդ ատանձնաշնորհութիւններն ու արտօնութիւններն ի բնին ատնելու և անոնց բարեկարգութիւնն որոշելու և Բ. Գրան ներկայցնելու իրաւունքն ունի:

Գարձեալ Սահմանադրութեան սկիզբը զրուած յայտագիրը, որն որ Սահմանադրութեան խմբագիր և բնիչ երկու Յանձնաժողովոց կողմէն տա կայսերական կառավարութիւնն մատուցում է, կ'ըսէ. « Կայսերական կառավարութիւնը կրօնից ազատաբեան և ատանին գործոց մասնաւոր վարչութեան համար ատանձնաշնորհութիւններ ու արտօնութիւններ շնորհած է »:

Այս յայտագիրը բարեբազարար Ռուսինեան էֆէնտի ալ ստորագրած է, իբրև Սահմանադրութեան բնիչ ազգային Յանձնաժողովոց անդամ. որ ազգին ատանին կամ ներքին գործոց մասնաւոր վարչութիւն մը և այդ ալ ատանձնաշնորհութիւն ու արտօնութիւն մ'ըլլալը կը դաւանի:

ՌՌՍԻՆՅԵԱՆ ԷՖ. — Բայց անկախ չէ:

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Գիտեմ ձեր ջիւղերուն կը դօլի այդ բառը. բայց թէ որ նոր բառ հնարուիլ չէր ուզեր. զուր ի՞նչու նոր բառ կը հարկէր և կ'ըսէր թէ Վարչութիւնը ազգին և Տէրութեան պատասխանատու է. ու չէր բա-

ցատրեր թէ ի՞նչ կերպով և որչափ արատա-
խանատու է Տէրութեան .

ՌՈՒՍԻՆԵԱՆ ԷՅ . — Կը բողոքեմ, երես-
փոխանէ մ'առ երեսփոխան հարցում չըլլար :

ՓԱՓԱՋՅԱՆ Ս. ԷՅ . — Պատաստան պա-
հանջեցէք : Բայց զիտնուլ պէտք էր թէ պահ-
մ'առաջ ձեր յուզած խնդրոց զրոյ պիտի խօ-
սիմ, որչափ կարելի է, և որչափ կրնամ իմ
սրտիս յուզեալ վիճակին մէջ : Պատաստանա-
տուութիւն բառը է . նիտոին մէջ ըսի թէ բա-
ցատրութեան կարօտ է, և իրաւունք ալ ունէի-
վանն զի երբ մէկ կողմէն Վարչութիւնը Բ. Գրան
պատաստանատու է կ'ըստի, և ատոր սահմանը
չգրուիր, միւս կողմէն մեր ներքին կամ ատը-
նին գործերն անկախ են, այն է սահմանաշու-
հեալ են մեզ դանտը անօրինելը կ'ըստի, և
ընդդիմութիւն յարուցանող կը գտնուի . հարկ է
մեզ այդ կէտերը լուստարանել կարելի եղածին
չափ, զի վերաբնութեան բուն խնդրոյն հետ
գծադրարար ստանք ալ խօսից նրբ լեզան,
մինչև իսկ ստակալի թուեցան Ռուսինեան կ'իջն-
տի :

Ուստի Ռուսինեան կ'իջնտի ստակալը նը-
ւազեցնելու համար պէտք կ'ըլլայ մեզ որ իր ըս-
տարագրած յայտագրէն բացատրութիւն և վը-
կայութիւն բերենք իրեն . կարգանք ուրեմն Սահ-
մանագրութեան սկիզբը զրուած յայտագրին սա-
ման ալ . « Գաւառական ժողովները՝ Կեդրոնա-
կան Վարչութեան, և այն Վարչութեան խոր-
հուրդներուն ամէն մէկը՝ որ ժողովոյ վերաբերի՝
նոյն ժողովոյն . և ազգային ժողովները՝ Ընդհա-
նուր ժողովոյն, և Պատրիարքը մէկ կողմէն Կոյ-
սերական տէրութեան, և միւս կողմէն Ընդհա-
նուր ժողովոյ միջնորդութեամբ Ազգին պատաս-
խանատու ըլլան » :

Կարծեմ որ Սահմանագրութեան խմբագիր
և քննիչ յանձնաժողովոց յայտագրին այս բա-
սերը մեկնութեան կարօտ չեն . և բաւական են
բացատրելու թէ ո՞վ է Տէրութեան առջև պա-
տաստանատու, որ իր սահմանական սխառն
արդէն յանձն առած է հաւատարիմ մնալ Տէ-
րութեան :

Եւ եթէ Վարչութիւնը իր գործոց համար
Տէրութեան պատաստանատու ըսուած չէ, ա-

կոյն անոր վրայ պարտաւորութիւն մը կոյ ու-
Տէրութիւնն, որ գործեալ նոյն յայտագիրը բա-
ցատրած է, և սա է . « Ազգային Վարչութիւնը
երբ տեսա՞յ պարտաւորութիւն ունի, որոց ա-
ռաջինն է առ Կոյսերական տէրութիւն, այս է
ազգը կատարելապէս հաւատարիմ հարստակու-
թեան մէջ պահել » : Հաւատարիմ հարստակու-
թեան այս պարտաւորութիւնը իբրարանչիք հոյ,
որ Օսմանեան հարստակ կը ծնի, իր սրբանէն
կուսանի և սիրով կը կրէ . ինչպէս նաև իր ազ-
գային տաննաճառարչութիւններն ու արածու-
թիւնները իր ազգը հասակէն կուսանի և զանոնք
չուզէր որ ձեռքէ հանէ :

Ուստի կը կարծեն թէ Կրօնական և Քաղա-
քական ժողովոց անդամները Բ. Գրան վաւե-
րանորոշուն համար պատաստանատու են Կառա-
վարութեան : Եւ զ շփոթողը, ինչպէս ըսի, պա-
տաստանատուութիւն բառն է, վասն զի ամէնքս
զիտնել թէ Կրօնական և Քաղաքական ժողով-
ներն զիրենք ընտրողին, այն է ազգային Ընդ-
հանուր ժողովոյ պատաստանատու են, բայց երբ
ըսենք թէ այս ժողովներն պարտաւորութիւն ու-
նին առ բարեխնամ Կառավարութիւնն, ինչպէս
Պատրիարքն իր ուխտովն այդ պարտաւորութիւ-
նը յանձն առած է, ան առեն շփոթութիւն չը-
մնար, և երկու կողման ալ իրաւունքները հաս-
տատուած կ'ըլլան : Եւ այս վաւերացումը պիտոյր
մ'է . զի Կրօնական և Քաղաքական ժողովները
Պատրիարքին պաշտօնատարութեանը գործակից
և օգնական են . և ոչ միայն այսչափ, այլ և
կատարարութեան առջև ալ Պատրիարքին անձ-
նական կարծիքը կը ներկայացնեն, ինչպէս կ'ը-
սէ նոյն յայտագիրը . « Եթէ Տէրութիւնը Պատ-
րիարքին հրամայէ որ հարցուցած խնդրոյն վրայ
իր (այսինքն Պատրիարքին) կարծիքը յայտնէ,
Պատրիարքը՝ իր նախագահութեամբը գործող
ժողովներուն սրտման համեմատ շարժի : Իսկ ե-
թէ ազգին կարծիքն առնելով Տէրութեան հա-
ղորդէլ հրամայէ, այն ժամանակ Պատրիարքը
Ընդհանուր ժողով հրաւիրէ, և այն ժողովոյն
վերջնական որոշմանը յայտնէ Տէրութեան » :

Այդ ըստ որում Պատրիարքը ինքնին կա-
րող չէ կարծիք յայտնել Կառավարութեան ու-
սանց Կրօնական և Քաղաքական ժողովոց հաւա-

նութեան, բնական է որ այդ ժողովոց անդամ-
ներն ալ աչք է որ ճանչցորին և վաւերանան
Բ. Գրանէն . և ըստ որում Ռուսինական, Տնտե-
սական և այլ ներքին պաշտօնեայները Պատրի-
արքին վրայ այդպիսի հեղինակութիւն մը չունին,
և Բ. Գրան առջև այդպիսի կարծիք յայտնելու
անկարող են, բնականաբար ստանց ալ Բ. Գրանէն
վաւերացուին հարկ չէ տեսնուած Սահմանա-
գրութեան մէջ : Ոչ թէ պաշտօնեայութիւններն՝
որ արդէն Սահմանագրութեամբ Բ. Գրան վա-
ւերացեալ են, այլ պաշտօնեաներն, անձերը
վաւերացնել պիտր չէ տեսնուեր . ինչպէս են
նաև թաղական խորհուրդները, ազգին ներքին
գործոց այն պատաստան իշխանութեան մասն-
րը այդ տեսակ յարաբերութեան և վաւերաց-
ման պէտք մը չեն ունեցեր . և Տեսուչ խոր-
հուրդը ալ անոնց հետ յարաբերութիւն ունին :
Այն բունն որ Սահմանագրութեամբ արդէն պի-
տոյք չէ ճանչցուեր, նոր ի նորոց և այն ալ մենք
մեզնէն պահանջելու երնելիս պատճառ մ'ունե-
նալու է, և այդ պատճառը ցարդ չի գիտցուիր :

Բայց հոս ինձի հարկ է լին մը կանգ առ-
նուլ և Ռուսինեան կ'իջնտի առաջարկած խոր-
հուրդապետին վրայ անկարկ մը նետել . ինչ բուն
որ սահմանագրութեան Պատրիարքին տուած չէ
ազգը, Ռուսինեան կ'իջնտին կ'առաջարկէ խոր-
հուրդապետ անունով բողոքագրէս պաշտօնեայի
մը տալ . Ռուսինեան կ'իջնտին իր քննած և ըս-
տարագրած սահմանագրութեան մէջ ուրիշ է, և
այսօրուան ներկայացուցած ծրագրին մէջ ուրիշ .
ինչ որ էր 1862 ին, նոյնը չէ 1875 ին . և ոչ
միայն նոյնը չէ . այլ և բոլորովին հակառակ է,
հակասեաց է . և ոչ որ ըսեց տակաւին թէ ինչ
փորձառութեամբ սահմանագրական մէկ հիմնա-
կան կէտը, որ ազգին նուիրական արտօնու-
թեանց մին է, այժմ վախել կ'առաջարկէ խիտ
մեծ ճարտարութեամբ, անոր վնասակար կողմե-
րը իր խղճուկ ձայնովը և զեղեցիկ բաւերու ներ-
դաշնակութեամբը ծածկելով :

Այս այն Ռուսինեան կ'իջնտին է որ Բ. Գրան
թաղրը չըրելու մասին իր կարծիքներն ծածկե-
լու և ինքզինքը արդարացնելու համար իր առա-
ջարկութեան 4րդ յօդուածին երկրորդ պարբե-
րութիւնն իբրև փաստ կը բերէ, « Պատրիարքին

և խորհրդապետին աջակից իրատուութեան տակ
կրնիլին յանուն Վարչութեան Բ. Գրան մատու-
ցանելի առաջարկութիւնք և տեղեկագիրք » :

Աւելորդ է ըսել թէ այս յօդուածով Ռու-
սինեան կ'իջնտի ընդ Բ. Գրան յարաբերութիւնը
մի միայն Պատրիարքին և խորհրդապետին կու-
տոյ . այն բանը որ Ազգը մէկ ժողովի մ'ալ չէ
վատաճօցեր, մէկ կամ երկու անձի տալ կ'առա-
ջարկէ . աւելորդ է նաև ցուցնել թէ այս կեր-
պով Ռուս. և Տնտ. և այլ մասնախորհրդոց Բ. Գրան
հետ յարաբերութիւն չտարւիլը, ի՞նչ հարկ ու-
րեմն որ անկէ վաւերանան . կամ ի՞նչ դժուա-
րութիւն ուրեմն կը մնայ Վեր. յանձնաժողովոց
Տեսուչ ժողովի մը առաջարկութիւնն ընդունելու
մասին . բայց հարկ է ըսել և ցուցնել թէ Բ.
Գրան հետ եղած այս յարաբերութեան մասին
ինչ որ ազգը գիտարարար կիսանայ, նոյնը չի-
մանար Ռուսինեան կ'իջնտին, և մինչև այն սա-
տիճան որ այդ յարաբերական գործերը Վարչու-
թեան չըջանակէն դուրս կը համարի :

ՌՈՒՍԻՆԵԱՆ ԷՅ . — Ղալբա ըսելով, որ
տարին գործեր ըլլալը ցուցըցած եմ :

ՓԱՓԱՋՅԱՆ Ս. ԷՅ . — Թոյլ տուէք որ ձեր
առաջարկութեան 4րդ յօդուածին տուածին որար-
բերութեան այդ մասը կարդամ . օրում այսին-
քն խորհրդապետին յանձնուած են յատկապէս
Պատրիարքին հետ գործակցութեամբ Վարչու-
թեան չըջանակէն դուրս եղած յարաբերական
գործոց անօրինութիւնը . հոս արտաքին բառը
թող ինք պատշաճեցնէ : Բայց ես թէ որ բնա-
դատելու եղնեմ իր առնարանութիւնն ամբողջ
և իր առաջարկութեան յօդուածները և ազգին
չահերուն վնասակար մասերը և հակասութիւն-
ները ցուցնեմ, շատ երկար առեն պիտի կարօտի,
և ժողովն ձանձրացուցած պիտի ըլլամ . կը բա-
ւականանամ միայն խնդրոյ ստարկոյ եզրը այս
բանի մը կէտերը ցուցնել : Ռուսինեան կ'իջն-
տին Ազգին Բ. Գրան հետ յարաբերական գոր-
ծերը թէ Վարչութեան չըջանակէն դուրս կը
համարի և թէ կ'առաջարկէ որ Պատրիարք և
խորհրդապետ յանուն վարչութեան Բ. Գրան ա-
ռաջարկութիւն մատուցանեն : Գուք դատեցէք
տեսորը երեսփոխանք, այս հակասութիւնը :

Ըսի թէ Ռուսինեան կ'իջնտին յարաբերա-

ան գործեր ըսելովը չհասկնար այն յարարե-
ութիւնը որ Ազգը կը հասկընայ և դուր կը
հասկնար, որուն վրայ խօսեցան քանի մը ասե-
նարաններ հեռոջեան նախընթաց նիստերու մէջ.
քացատրեմ ըստման նոյն խկ Թուսինեան էֆէն-
տի խօսքերով :

« Թ. նիստի մէջ Թուսինեան էֆէնտի յերես
173. « Այդ տեւորքը ֆաղաբակի ժողովն է .
Վեր. յանձնախումբը ասոր բոլոր իշխանու-
թիւնը ձեռքէն աւեր, մինակ Բ. Գրան յարարե-
ութեանց միջնորդութիւն մը ասուեր է, իրրթէ
յատկապէս յարարեակիան ընթացիկ գործեր ու
նենայինք, մինչդեռ այն յարարեութիւնները
պատահական գործ կը սեպուին և ընդհանրապէս
միս խորհրդոց գործերէն կ'ծագին : Իսկ Խթիւ-
ձեան էֆէնտի բոլորովին վերացեր է այդ ժո-
ղովը, և անոր գործը մասնաժողովոց բաժ-
ներ ընդունցեր է : Տանձնախումբին չեմ խը-
նայեր ծախսարարութիւն, որ կէս իրաւունք
ունի դանի տկարացունելով, Խթիւձեան է-
ֆէնտիին հետեւ եմ բոլորովին այս մասին
որ ամբողջ իրաւունք ունի դանի սնչւացունելով-
բայց չեմ կրնար ըմբռնել թէ պաշտօնը ընթացիկ
եպքը ինչպէս և ինչ փաստով անունը կրնայ
սրահել. անուն՝ որ ալ աւերորդ է և անիմաստ և
կրնայ մնաս ալ բերել : Ըստ իս պաշտօնն ու
չկայ, և չկար ի սկզբանէ. անուն ալ պէտք չէ
մնայ » :

ԹՈՒՍԻՆԵԱՆ ԷՑ. — Այս ծախսարարութիւն
չեմ խնայեր. քաղաքական գործ չունինք. ոչ
պաշտօնը կայ և ոչ անունը պէտք է ըլլայ :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՑ. — Այս խօսքին անմի-
ջապէս ետքն էր որ ըսի այն խօսքս թէ. « Ազգ-
ային մէջ յիշատակ մը կը թողար » . որն որ
սխալմամբ Թուսինեան էֆէնտիին ասեմարանու-
թեան առաջին մասին վերջը նշանակուած է
յերես 177 : Գարձեալ յերես 173 կըսէ. « Եթէ
միւսնայն իշխանութիւնն է յանձնաժող. հաւա-
սարարս յանձնէ ուրեմն թէ կրօնականին, թէ
ուսումնականին, թէ անտեսականին և թէ դա-
տականին » : Հոս ալ քաղաքականի խօսք չկայ :

ԹՈՒՍԻՆԵԱՆ ԷՑ. — Քաղաքական գործ չկայ
որ անոր խօսքը ըլլայ :

ՓԱՓԱՋՄԱՆ Ս. ԷՑ. — Բայց Բ. Գրան հետ

յարարեութեան գործին համար քաղաքագէտ
պաշտօնեայ մը փնտաւու երած ես. մահէտա-
կան պաշտօնեայ տինարկել ուղած էք արդեօք :
Գարձեալ յերես 175 ազգային Վարչութեան
մնացած գործերը թուելն ետքը կըսէ. « Արդ
ո՞ր է ասանց մէջ քաղաքական խնդիր. բոլորն
ալ կրօնական կամ անկէ կախեալ աշխարհական
կերպարանք ճիւղեր, որոց արմատն է դարձ-
եալ կրօնական » :

Արտեանէք, տեարք երեւոյթաւոր, այս հա-
մատօս բաղաւածէս որ Թուսինեան էֆէնտին թագ-
րի գրեւու մասն ընդունած ձեանալովն ընդու-
նած չըլար քաղաքական ժողովին յատուկ եղալ
քաղաքական գործոց վրայ թագրի գրեւու ի-
րաւունքին, ոչ թէ միայն շընդունիր, այլ և
կը մերժէ իրբե մնաստիար. թէ և քաղաքագէտ
պաշտօնէն մը պէտքը կ'ըզայ : Արնդո նիք տեարք
երեւոյթաւոր, Բ. Գրան հետ յարարեութեան
խնդիրները Վարչութեան շրջանէն դուրս նեա-
տին, և քաղաքագէտ պաշտօնէն մը ու Պատ-
րիարքին միայն յանձնուին. մինչդեռ ամենք ալ
գրեւեթ է այդ յարարեական գործերը Վար-
չութեան գործոց առաջին տեղը պէտք է բանեն.
Փասն զի այդ խնդիրները ազգին կենայ և մա-
հու խնդիրներն են : Իրաւ է որ Հայ ազգը քաղա-
քական զբոսութիւն չունի որ իր անհատներուն
կենայ՝ ընչից և պատու պատահութիւնը հոգայ,
բայց մեր վեհապետին քաղաքական զբոսութեանը
միջնորդելու իրաւունքն ունի. վերցուր այդ միջ-
նորդութիւնը և ահա ազգը ցիրուցան կը տեսնու-
Պատրիարքարանիդ և աստիճանորդարանայդ բոլոր
ազգեցութիւնները սնչւացած. զի եթէ այսօր
բարոյական զբոսութիւն մ'ունիս, այդ իսկ քու
միջնորդութեան զբոսութեանէ կը բղիս : Այս միջ-
նորդութիւնն կը հարկաւորի երբ քարեխնամ կու-
ոսպորութեան օրինաց հակառակ զեղծումներ
կ'ըլլան. Քանդակաթի օրինօք կեանք ինչք և սա-
տիս ապահովեալ են. այդ օրինաց հակառակ
գործերը Տէրութեան ուղղութեանը պէտք է
ներկայացնել : Երբ Հայու մը կինը բռնարարուի,
աղջիկը յախտակուի, սասցուածքը հրոյ ճարակ
տուի, դուստր սղաննուի, այն Հայը ազգին և
եկեղեցոյն համար մեռած է, զայն կենդանու-
ցընել պէտք է, նախ իր անձը և ապա կրնայ

իր ազգն ու եկեղեցին հոգալ. անձին համար ա-
պահովութեան կամ պաշտօնաւորութեան յոյս մը
իր գլխէն եթէ չունենայ, ալ այդ գլխոյն հետ
յարարեութիւն ունենալէ կը դադրի, ուրիշ
գլուխ կը փնտալ :

Սահմանադրութիւնը ստորաք կը դնէ որ քա-
ղաքական ժողովոյ անդամները տէրութեան օրի-
նաց հետք ըլլան. եթէ այդ ժողովը քաղա-
քական գործ ընու չունէր, ինչ հարկ կար ա-
նոյնմէ քաղաքական օրինաց հմտութիւն պա-
հանջել : Ի հարկէ Քաղաքական ժողովոյ ան-
դամը տէրութեան օրինաց հակառակ գործ
տեսնեն, արդեօք ըլլան, թոյլ չտան, և եթէ
իրենց ձեռնհասութեանէն վեր է, կասալարու-
թեան օգնութիւնը հայցեն : Անհատական իրա-
ւանց պահպանութեանն իսկ վարչութեան սեւե-
ցած պարտաւորութիւնը շատ ուղկ կը բացատ-
րէ Սահմանադրութեան սկիզբը գրուած յայտա-
գիրը որ կ'ըսէ. « ազգային վարչութիւնը երեք
տեսակ պարտաւորութիւն ունի, որոց առաջինն
է առ կայսերական տէրութիւն. այս է Ազգը
կատարելապէս հաւատարիմ հարտակութեան
մէջ պահել, և ազգին թէ ընդհանրապէս և թէ
ի մասնաօրի ամէն մէկ անհատներուն իրաւանց
և արտօնութեանց՝ տէրութեան կողմէն պա-
սանութիւնը ապահովցնել » : Թուսինեան է-
ֆէնտիին դատ տարակոյս յարացանալ չունե-
նալով թէ քաղաքական գործ ունինք արդեօք
թէ չունինք, այս սուղերը որ նոյն խկ Թուսին-
եան էֆէնտիին ստորագրեալ է, և այս յայտա-
գիրը որ Սահմանադրութեան քացատրութիւնն
է, իրեն պատասխան կը համարիմ, և կը թո-
ղում իրեն որ տեսնէ այն խկական վտանգը,
որ իր նոր առաջարկութեանը մէջ կը պարու-
նակի, փոխանակ այն երեւոյթական վտանգին,
որ վարչութեան քաղաքական կամ աշխարհական
մասը առանց կրօնականին հետ շաղաւթ ըլլալու
կը կարծէ թէ օր մը կրնայ այն խուսախիլ ձեռ-
քէ : Իր թէ կրօնական գլուխ մ'ունենալէ դադ-
րած ենք, կամ աշխարհս ետ ետ երթալու վը-
րայ ըլլայ : Իսկական վտանգը կրնայ փնտալ
քաղաքական գործեր իր մէկ կողմ նեաւելուն,
պատասխանատուութեան նոր ձեւով մը Վարչու-

թեան սա Ազգային ժողովն ունեցած պատու-
խանատուութիւնը բաժնեւելուն և տարտամ թո-
ղելուն, Բ. Գրան հետ յարարեութեան գործե-
րը Վարչութեան շրջանակէն դուրս հանելով
Պատրիարքին ու խորհրդապետի մը յանձնելուն,
և խորհրդապետ անունով Պատրիարքին համազօր
աշխարհականի մը հաստատութեան մէջ :

Գանք Միւրայէլեան էֆէնտիին տեսնարանու-
թեան այն անարկութեանը որ կ'ընէ. « Ա-
մենէն ջերմ պաշտպաններն անգամ նախապա-
շարուցան, և այսօր ելեր կ'ըսեն թէ Սահմա-
նադրութիւնը վերաքննենք, անոր վարչական
կադրութիւնը փոխենք, մինչդեռ երկէ Պատ-
րիարքի մը հետ կ'ուր կ'ընէին թէ մենք Սահմա-
նադրութիւնը կրնանք գործադրել և անով մեր
փոխարած արդիւնքը կրնանք ձեռք ձգել. երբ
նա կը տղէք թէ այս սահմանադրութիւնը ճիշդ
չկրնար գործադրուիլ և անով ազգային յատա-
ջադրութիւն չգոյանար » : Միւրայէլեան էֆէն-
տին այս խօսքերով նախորդ Քաղաքական ժո-
ղովն զմեզ կ'անհարկէ. հակիրճ պատասխանով
մը կը յուսամ թէ իր գոյթակողեալ միտքը օր-
տի կարենամ բժշկել : Նախ կ'ըսեմ թէ վերա-
քննութեան օրինոյն ուրանալը յատաջադրու-
թիւնն ուրանալ է. ուստի նախորդ Քաղաքա-
կան ժողովն ոչ թէ մերժած էր այդ պիտոյքը,
ընդհակառակն յայտարարած է իր պաշտօնաւոր-
ութեան սկիզբի նիստերէն մէկուն մէջ առ նա-
խորդ պատրիարքն թէ, վերաքննութեան կա-
րօս կէտերը պարտական ենք ընդհանուր ժող-
ովոյ ներկայացնել, և անոր սրբագրութեանն յե-
տոյ ըստ այնմ գործադրել. և ոչ թէ Քաղա-
քական ժողովն ինքնին սրբագրէ և գործադրէ,
ինչպէս կ'առաջարկէր ինքն Պատրիարքն : Ասկէ
դատ այս սահմանադրութիւնով յատաջադրու-
թիւն չգոյանար ըսած չէ նախորդ Քաղաքական
ժողովն երբ վերաքննութեան քանի մը կարօտ
կէտեր ներկայացուց վերաքննիչ յանձնաժող-
ովին, որ ազգային ընդհանուր ժողովն կարդեալ
ի պաշտօնէ կ'ուղէր տեղեկանալ անոր ստացած
փորձառութեանը : Գարձեալ թէ Սահմանադրու-
թիւնը ճիշդ կրնայ գործադրուիլ թէ ոչ, առ-
բակոյս անգամ պէտք չէ, ահա արդի Սրբազան
Պատրիարքը, որ ուխտած է Սահմանադրութիւնն

անթերի գործադրել, եթէ թերութիւն ինչ նը-
կատուէր, այժմ հարցում պէտք էր ըլլաւ և
խնդիր լինէր: Աստուծոյ թիւնը գործադրելի
է, բաւական է որ կամք ըլլայ. անոր թերու-
թիւններն փորձառութիւնը կրնայ ուղղել, և
փորձառութեան սրահանջումն ալ ոչ որ կրնայ
մերժել: Նախորդ Պատրիարքին կամքը և զի-
տաւորութիւնը այժմ հարկ չէ որ խնդրայ նիւթ
ընենք. և ոչ իսկ անոր ու նախորդ Քաղաքա-
կան ժողովոյ մէջ եղած այս խնդրոյն խօսութիւն-
ը երևան բերել. անոնք բաւական ցուցուած
են արդէն նախորդ Քաղաքական ժողովոյ հրա-
ժարականի Բացատրութեան տեսրին մէջ:

Իսկ թէ ի՞նչ փորձ ստութեամբ Աւարչական
կազմութիւնը փոխել առաջարկեց նախորդ Քաղ-
ժողովը, զոր ընդունեց նաև վեր. յանձնաժո-
ղովը. ըստ որում խնդիր եղաւ այժմ, հարկ է
որ բացատրեմ խիստ համառօտի: Նախորդ Քաղ-
ժողովն ընդ Կրօնական ժողովին Աւարչական այլ
և այլ հրահանգներու սրատրատութենէ զատ,
Քաղ. ժողովոյ ներքին կանոնադիր մ'ալ սրատ-
րատեց, որուն օրինակը իր համարատուութեան
մէջ տակաւ է. բայց չկրցաւ տեսուչ խորհրդոյ
համար ալ կանոնադիր մը սրատրատել և վար-
չական մեքենային այս մեծ պէտքը լեցնել: Պատ-
ճառ. վասն զի երբ ատոր ձեռնարկել ուղեց,
Սահմանադրութեան 42-րդ յօդուածն արդեւր ե-
ղաւ իրեն. ինչ որ ընէր, այդ յօդուածին ուժո-
վը չէր կրնար կանոնադիր ուղղութիւն մը տալ
Աւարչական խորհրդոյ Քաղ. ժողովոյ հետ ունե-
նալիք յարաբերութեան մասին. թէ և այլ և այլ
հրահանգաց մէջ տեսուչ խորհրդոյ անկախու-
թիւնը ըստ կարելոյն սրահանջուեցաւ, և անոնց
սրաչափաւորութեան սահմանն ընդարձակուեցաւ
և զճուլեցաւ, բայց Քաղ. ժողովոյ հետ յարա-
բերութեան մասը մնաց երեսի վրայ: Բացատ-
րած եմ ուրիշ ստիւթ որ 42-րդ յօդուածն ինչ-
պէս բանած է թէ Քաղ. ժողովոյ և թէ տեսուչ
խորհրդոյ ձեռքերն ու ոտքերը: Այս միտն Քաղ-
ժողովոյ, այլ և տեսուչ խորհրդոյ և հոգաբար-
ձութեանց խորհրանչիւր անդամները միտպէս
գործունեաց, աշխատակեր և անձուէր պէտք է
ըլլան, որ տեսուչ խորհրդոյ և հոգաբարձու-
թեանց սրաչափները այն է ուսումնական, տըն-

տեսական, վանական և կաթակաց գործերը ըստ
արժանեցն մատակարարութիւն, խնամախն և ըն:

Երկու կողմանէ սրատուած այս յատկու-
թիւնները շատ անգամ չեն կրնար միանալ, մա-
նուանդ թէ, կրնայ ըլլալ որ սրատուաներ եր-
կու կողմին և կամ մէկուն աշխատատիրութեան
և անոնք մտրեն. տասի նախորդ Քաղ. ժողովն
փորձառութեամբ երկկողման կապերը քակելու
պէտքը տեսաւ, որպէս զի սրատուականատու
յատակ որոշուի. և Ազգային Ընդ. ժողովն փո-
խանակ Քաղ. ժողովին բերնով կամ միջոցաւ տե-
սուչ խորհրդոյ համարատուութիւնը մտիկ ընե-
լաւ, ինք ուղղակի ընտրէ զանոնք և համարն
առնու. ասանկով վերցած կամ թեթեւցած կըլ-
լայ Քաղ. ժողովոյ վրայէն մէկ մեծ բեռ մը:

Հոս արժան կը համարիմ յիշատակել թէ
կարծիր մը կայ որ բանիցս յեղեղած է խնձի
բարձրատիճան անձ մը, իբր թէ տեսուչ խոր-
հրդոյ ընտրութիւնը և յարաբերութիւնը Քաղ-
ժողովն առնելով, Բ. Գրան ծանօթ անձանց
ազգեցութեան ներքինէն զանոնք հանել մտաբե-
րած ըլլանք. ասիկայ սխալ է. վասն զի եթէ
Քաղ. ժողովն այս կամ այն անձին միջոցաւ ընտ-
րուէր, փոխանակ ազգային Ընդ. ժողովն ընտ-
րուելու, ան առեն թերեւս այդ տեսակ բան մը
խորհուէր. սակայն քանի որ ժողովն իր բուռնովը
կրնարէ զՔաղ. ժողովը, ուղածը կրնարէ. ինչ
կարգէ և վիճակէ ալ ըլլայ ընտրելին, բաւական
է որ անոր վրայ ինք վստահութիւն ունենայ. և
ընտրուին ալ իր համարատուութեան սրարարովը
չկրնար ազատիլ ժողովիս ձեռքէն: Սխալ է ըսի
այդ կարծիրը. վասն զի կայ քաղաքական սրատ-
ճառ մը, որուն համար ալ ներքին գործոց Քաղ-
ժողովն բաժանուէր հարկաւոր նկատուած է
փորձառութեամբ: Ահա այդ սրատճառը. Քաղ-
ժողովն ընտրանաբար միջնորդ յարաբերութեան
ընդ Բ. Գրան, ճգնաժամեր կրնայ ունենալ, որք
սովորաբար առաջնորդական խնդիրներէ կը ծա-
ղին. օրինակի համար՝ եթէ առաջնորդ մը իր
զաւաթին ազգային գործերը ըստ անտեսէ, և
տեղական կառավարութեան առջև սրաչափանե-
լուն մէջ ըրէ մը յառաջ երթայ, ընտրանաբար
թշնամի կը յարուցանէ տեղացի ազգեցու-
թեան աչք օտարազգաց մէջէն. և եթէ քիչ

մը թոյլ վարուի, թշնամի կունենայ տեղացի ազ-
գայնացմէ. առաջին վիճակին մէջ զանգատազրի
մը հետ, Բ. Գրանն ծանուցադիր մը ի Պատ-
րիարքարան կը հանի, կերկրորդուի, երբեմն
կերրորդուի, և այդ առաջնորդին անկումը կը
սրահանջուի: Երկրորդ վիճակին մէջ Պատրիար-
քարանք կուգէ առաջնորդը տեղէն հանել, և
տեղական կառավարութեան Ինչոյովը կարգվուի
կամ կը յարապէ գուլ:

Այս երկուքին օրինակներն ալ կան սրատ-
ուած, զորս յիշել պէտք չէ այժմ: Արշափ
աղէկ փոստ մը կրնան ըլլալ ստանք Աստուծոյ
էֆէնտի այն խօսքին թէ մեր ազգային գործե-
րը Ս. Եկեղեցոյ բեռնէ վար են և դաւթէն
դուրս չեն. հասրս կառավարութիւնը ինչպէս կը
հայի մեր առաջնորդական խնդրոց, եթէ անոնք
մեր Ս. Եկեղեցոյ դաւթին մէջն են: Գոչենք
այդ փակագիծը:

Պատրիարքարանը ընտրանաբար կը ջանայ
խրատատութիւնն անբանարարելի սրահել և
Բ. Գրանն առջև տեղական կառավարութեան
դէմ գանգատիլ: Այս սրատաղային մէջ Քաղա-
քական ժողովը կամ քիչ մը յառաջ պիտի անց-
նի և կամ թոյլ վարուեալով ազգ. Ընդհանուր
ժողովս հարցունն ենթադրայ պիտի ըլլայ. թէ
այս և թէ այն կերպով պիտի սրատուարի հը-
րածարիլ: Այս դրաղմանց, ինչպէս նաև հրա-
ժարմանց մէջ, տեսուչ խորհրդաներն այժմեան
վիճակին մէջ եթէ մնան, շատ դժբաղդ պիտի
ըլլան նախ որ իրենց տեղեկագրոց սրատուստան-
ները Քաղաքական ժողովն պիտի ուշանան և ի-
րենց գործերը երեսի վրայ պիտի մնան. երկ-
րորդ որ Քաղաքական ժողովոյ փոխտիրութեամբ
նորրնտիր անդամոց հետ թերեւս չկրնան համա-
ձայնիլ, և իրենք ալ հրածարին խմբովին կամ
մասամբ, և հրածարականներու ու նոր ընտրու-
թեանց սրատճառաւ ազգին այս կենսական գոր-
ծերը պիտի յապաղին ու երեսի վրայ մնան.
վերջապէս ամեն կերպով վստա է ստանց գործին
ու սրաչափին: Բայց եթէ տեսուչ խորհրդը
միտպեալ կամ տանձինն Ընդհանուր ժողովն
ընտրուին, Քաղաքական ժողովոյ դրաղմանց և
հրածարականի խնդրոցն հետեւանքէն խորովին
զերծ կ'ըլլան, և ասանկով ազգին կ'ենտան

խնդիրները զանազան դժուարութիւններէ զերծ
ըլլալն զատ, քաղաքական խնդրոց սրատճառաւ
ծագած կնճխներէն ամենին զերծ էր մնան:

Չկարծուի թէ քիչ անդամ կը սրատահին
քաղաքական այս տեսակ խնդիրներ. ընդհակա-
ռակն շատ անգամ կրնան սրատահիլ. ինչպէս
որ այժմեան վարչութեան գրասեղանին վրայ կը
կենայ Բալուէի Սարգիս վարչատեղաւի խնդիրը,
որ բաւական երկարեցաւ. և տանտին երես-
փոխան մը չերեցաւ որ այդ մասին հարցում
ընէ Վարչութեան, գիտնալով որ Վարչութիւ-
նը այս տեսակ հարցման ստանն կամ սրատու-
խանատուութիւնը պիտի յապաղէ, ինչպէս Նդ-
միրի խնդրոցն մէջ Եղեւեան սրբազանի համար
ըրաւ. կամ ամենէն գիւրին միջոցը պիտի գոր-
ծածէ, այն է հրածարիլ: Քաղաքական ժողովոյ
հրածարականի ու նոր ընտրութեան խնդիրներն
ալ քիչ գրաղմունք չեն ազգային Ընդհանուր
ժողովս, Քաղաքական ժողովն արդի վիճակին
մէջ, զի Վարչութեան մեքենայն բովանդակ լինն
է. երբ ներքին գործոց համար առանձին Տե-
սուչ ժողով մ'ունենանք, Ընդհանուր ժողովս
ընտրուել, ան տանն քաղաքական կնճխներու
մէջ այս տեսակ հրածարականներ ընդունելը կը
զիւրանայ:

Երբ որ ըլլայ, ուչ կամ կանուխ, Պատ-
րիարքական կամ առաջնորդական իշխանութեանց
խրատատութիւնները սրաչափանելու հարկը սրա-
տանակական խնդիր մը պիտի ըլլայ, և սրաչափ-
նէից փոխտիրութեամբ հատուցեալ պիտի նկատ-
ուին: Պաշտօնէական տաղանդները զիւրաւ ան-
ցընելու մէկ հատիկ հնարը Քաղաքական ժողովն
իր տեսչական գործոց ծանր բեռներէն թեթե-
ցընելն է. եթէ քաղաքականութիւն մը կայ այս
առաջարկութեան մէջ, ահա այս է զոր համա-
ռօտիս բացատրեցի: Այս տաղանդներուն մէջ
ամենին մասնակցութիւն չունի և չկրնար ու-
նենալ Պատրիարքը, որ ստակ Քաղաքական ժո-
ղովն կամ Կրօնական ժողովն և կամ Խառն
ժողովն որոշմանց գործադիրն է. և Պատրիար-
քը ամեն տանն այսպիսի սրատուստանատու-
թիւնէ զերծ պէտք է մնայ, ինչպէս որ ազգը
խիստ խնամտութեամբ նախատեսեր և ժողով-
ներու յատկացուցեր է սրատուստանատուութիւ-

նը, զոր Ուսմանադրութիւնը նուիրագործած է, և զայն մենք ևս անխախտ պահել պէտք ենք, իբրև ազգին խաղաղութեան էական մէկ սկոտայրը, եթէ կուզենք Պատրիարքական տաղնապետի գերծ ըլլալ:

Այս բացատրութենէն ետև, Միքայէլեան էֆէնտին ընդհանուր հետևութեանը կարծ ստատականս սա է. եթէ Միքայէլեան էֆէնտին ազգային Վարչութեան Բ. Գրան սրատասխանատու ըլլալու մասին ուրիշներէ անտեսուած նախադաշարումը բարեհաճի թօթախել. — ազկ որ մենք չենք ունեցեր այդ նախադաշարումը, երբ Վարչութեան անդամ կ'իւնք — սխտի տեսնէ որ ինք ալ վերաբնութեան պէտքը տեսած է. ահա իր տաղարիսմ հրահանգաց ՏԵՂ յօդուածը. «Իսկ թէ որ տեսուչ խորհրդոց մէկը իր աստղարկութեան օրինաւորութիւնը և օգտակարութիւնը Վարչութեան ժողովոյն մէջ չկրնայ հաստատել, ահա է ետ ուսնել. և հակասակը որ տահաճ աստե՛ն Վարչութիւնը զայն ազգային ժողովոյն կը բերէ, որոյ վճարն կոպտակի հնազանդելու են»:

Ուրեմն ինչն Միքայէլեան էֆէնտին ալ Սահմանադրութեան ԱԶԵՂ յօդուածը՝ որ տեսուչ խորհրդոց ընդ Քաղ. ժողովոյ յարարերութիւնը կը գծէ, վերաբնութեան կարօտ հաշակած եզրու, և տեսուչ խորհրդոց գործերն ուղղակի ընդ. ժողովոյ աստեանը հանելու պէտքը երևան հանեց. մեր ալ խնդիրն այդ յօդուածին և այդ պէտքին վրայ է:

Ահալ քիւնում մը կոյ որ աստեանարանից ասանց վրայ կը տեսնուի. Արօնական և Քաղաքական ժողովոց պաշտօնավարութեան վրայ վերաբնութեան կարօտ տաղարկութիւն չկայ ոչ վերաբնելի յանձնաժողովն և ոչ նախաձեռնութեան դիւանէն. այլ տեսուչ խորհրդոց կարկուտեան և պաշտօնավարութեան խնդիրն է աստղարկեալը:

Ըսողներ կան թէ իշխանութիւնը մի ըլլալու է. ո՛վ է ըսողը թէ սրդի Վարչական գրութիւնը մի չէ. իշխանութիւնը այն այս ժողովիս է, որ դերագոյն հեղինակութիւն ունի օրէնքները սահմանելու, և Պատրիարք ու կեղր. Վարչութիւնը ընտրելու, և կեղրական Վարչութիւնը ժողովն ընտրելու գործադիր իշխանութիւնն է, որ մի է և իր մէջը բաժանեալ է երկուքի՝ Արօնականի և Քաղաքականի, որոց իւրաքանչիւրն իրեն վերաբերեալ գործերովը կը զբաղին. և ի հօրկին կը միանան ու Խառն ժողով կամ լիազուար նիստ կը կազմեն, և միացեալ մարմնայն որոշումը կ'ըլլայ՝ կեղր. Վարչութեան Գաղ. ժողովոց կամ Արօնական ժողովոց որոշումը: Ինչ տարօրինակ բան. Արօնական և Քաղաքական բաժերուն տեղ ուրիշ բաժեր, ժողով բաժին տեղ խորհուրդ կամ մասնախորհուրդ զնեղով իշխանութեան միութիւն կը ըլլայ. ըսող. Վարչութիւն բաժին տակ Արօն. և Քաղ. ժողովները, աւելցուր ասանց վրայ և տեսուչ ժողովը, միացեալ իշխանութիւն չեն ըլլար եղեր. սկզբանց վերաբնութիւնը աւարտեցաւ և խնդիրը բաժնուրէն մնաց. Սահմանադրութիւնը ուս. տնա. վան: խորհրդոց տեսուչ խորհուրդ ըսած է, Վեր. Յանձնաժողովն ալ տեսուչ ժողով մը զնել աստղարկեր է, որուն պաշտօնը սխտի ըլլայ ուս. տնա. վան. և կրտկոց գործերը տնօրինել. տեսուչ ժողով շուղողները կրնան ուսումնական, տնտեսական, դատական ժողովներ կամ խորհուրդներու ընտրութիւնն աստղարկել. ոչ թէ Քաղ. ժողովին գոյութիւնն և պաշտօնը վերցնելով. և ան աստե՛ն կեղր. Վարչութիւնը բաժանեալ կը ըլլայ իր մէջ Արօնականի, Քաղաքականի, Ուսումնականի, Տնտեսականի և Ընդհանուր բաժնութիւն մը ըլլալու համար միայն տեսուչ ժողով մը Ազգ. Ընդ. ժողովն ընտրել աստղարկուած է:

Այս շարուն միացումն անտեղի համարողները պէտք է գիտնան թէ Սահմանադրութիւնն ասանց սակերը և տակաւին ուրիշ պաշտօններ ալ միացուցած է Քաղ. ժողովին վրայ, և այժմ այս շարք բաժնուած են անկէ: Ձեռնհասութեան խնդիրը նկատողները պէտք է գիտնան թէ արդէն ընդհանուր համարում կայ Վարչական կանոնադրութեան հաստատելու պէտք ունենալուս վրայ, և Այս կանոնադրութեան տեսուչ ժողովին, ինչպէս նաև միւս ժողովոց իւրաքանչիւրին պաշտօնները և պաշտօնավարութեան եղանակները, և իրարու հետ ունենալիք փոխադարձ յարաբերութիւնները կը ճշդուին: որով տեսուչ ժողովին

և Քաղ. ժողովին մէջ զուտ բաղարարան խընդրոց համար յառնելիք կ'ենթաները կրնան նախատեսուիլ:

Բայց եթէ Վեր. յանձնաժողովոց աստղարկութիւնը՝ որ ամենէն աղէկն ու օգտակարն է, պատասխանատուութեան պատրուակի տակ յարգեցնել սխտի ուղուի. կամ թէ ուրիշ կողմանէ դժուարութեան սխտի ենթարկուի, այժմեան վերաբնութեան մէջ աւելի աղէկ կը ընենք եթէ տեսուչ խորհրդոց մասին Սահմանադրութեան Վարչական արդի կազմութիւնը պահելով, միայն կ'ըլլայ յօդուածին տեղ անցընենք Վարչական կանոնագրի մը հաստատութիւնը. որով Ազգային ժողովս գէթ կարենայ տեսուչ խորհրդոց ընդ Քաղ. ժողովոց յարարերութիւնը գծել, և անոնց պաշտօնին համեմատ կարելի եղած ինքնօրինակութիւնն անոնց տալ:

ԱՅՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Եստ աղէկ, այս ալ բաւական է:

ՎԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՑ. — Եստ ըսելիք ունիմք, բայց այժմ չենք ըսեր:

ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ Ս. ԷՑ. — Փոքր խօսք մ'ունիմ փախուցեան էֆէնտին գէթ. արդէն Ս. Պատրիարքը պատասխանեց և ըսաւ թէ թագրիկ կը գրուի, բայց խնդիրը գործադրութեան մէջն է. ամէն բան հաս կը կայանայ:

Սահմանադրական օրէն է որ Ազգային ժողովոց նիստերուն Վարչութեան կողմէ տեսնախօսներ ներկայ կը գտնուին, որպէս զի անոր աշխարհավարութիւնը պաշտօնանէն և եղած հարցման պատասխան տան կամ պատասխան տալերնին կամ շտապիքին յայտնեն: Այս խօսքն ուրիշ անգամ ալ ըսի, կ'երևի որ ազգեցութիւն չէ ըրած. կը տեսնէք որ Փախուցեան էֆէնտին իր աստե՛նախօսութեան մէջ Վարչութեան համար ըսելով որ «եթէ այս ինչ խնդիրը յարգենք, կամ այն ինչ խնդիրն քննենք, վարչութիւնը մէկ փոքրեան չկրնար կանգուն մնալ», ժողովին բնականաբար կասկած ազգեց թէ՛ արդարեւ վարչութիւննիս պակասաւոր փիճակի մէջ է, և մենք մեր անհոգութեամբ անոր ճրգած ենք Ազգին զէլը փորել», այս տեսակ կասկածները փորատելու և Վարչական ազգեցութիւնը տկարանալէ ազատ պահելու համար, մարդ պէտք է աստ հսկող և խօսող. ևս սղասեցի որ գէթ Վարչութեան աստ ներկայ եղող անգամներն նախանձախնդրութեամբ խօսք տան և բացատրութիւն պահանջեն. բայց տեսնելով որ ոչ ոք չ'ըսարժիր, ևս պարտաւորեցայ ՚ի գիտնել խօսիլ և կը հրաւիրեմ Փախուցեան

էֆէնտին որ եթէ Վարչութեան գէթ բողոք կամ գանգատ ունի՝ բացարձակ յայտնէ, կամ երեսփոխանական իրաւամբ հարցումն ուղղէ և ժողովը պատասխան տանելով, խօսիլը հանդարտեցնելու պատրուակի տակ յարգելու պէտք է. և իսկ Վարչութեան գէթ կասկած չարարած լիցնելու համար, ինչ խնդիրն ալ իրարու հետ ունենալիք փոխադարձ յարաբերութիւնները կը ճշդուին: որով տեսուչ ժողովին

էֆէնտին որ եթէ Վարչութեան գէթ բողոք կամ գանգատ ունի՝ բացարձակ յայտնէ, կամ երեսփոխանական իրաւամբ հարցումն ուղղէ և ժողովը պատասխան տանելով, խօսիլը հանդարտեցնելու պատրուակի տակ յարգելու պէտք է. և իսկ Վարչութեան գէթ կասկած չարարած լիցնելու համար, ինչ խնդիրն ալ իրարու հետ ունենալիք փոխադարձ յարաբերութիւնները կը ճշդուին: որով տեսուչ ժողովին

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՑ. — Եթէ այս մասին հարցում ունենալու ըլլամ՝ կրնամ ընել. և բարոյսին պէտք չունիմ հրախրուելու. բայց ևս Վարչութեան գէթ կասկած յարուցանելու զիտաւորութիւն չունիլ և բողոք չունիմ:

ԱՅՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Եստ աղէկ, այս ալ բաւական է:

ՎԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՑ. — Եստ ըսելիք ունիմք, բայց այժմ չենք ըսեր:

ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ Ս. ԷՑ. — Փոքր խօսք մ'ունիմ փախուցեան էֆէնտին գէթ. արդէն Ս. Պատրիարքը պատասխանեց և ըսաւ թէ թագրիկ կը գրուի, բայց խնդիրը գործադրութեան մէջն է. ամէն բան հաս կը կայանայ:

ԷՍԱՅԵԱՆ Մ. ԷՑ. (Երբ Քաղ. ժողովի անգամ) — Երեսփոխաններէն անոնք այնպիսի խօսքեր ըրին որ կարծես Վարչութեան գէթ գանգատ մ'ունին. ինչպէս Քրիստոսաւոր էֆէնտին ալ կ'ըսէ թէ «կան շատ բաներ բայց չեմ ըսեր». մենք արդէն դժուարութեամբ այս պաշտօնը կը վարենք, ուստի եթէ զխտում մը տեսին՝ թող յայտնեն. ինչպէս ևս, կարծեմ ընկերներէս ամէնն ալ չեն ընդունիր այսպիսի բան մը:

ՎԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՑ. — Այո, ունիմք շատ ըսելիքներ, բայց ժամանակը չէ, թող որոշ համարատուութիւնը, այն աստե՛ն կը խօսիմ. և շատ աղւոր սխտի խօսիմ:

ԵՈՒՍՈՒՑԵԱՆ Տ. ԷՑ. — Օրը տարածում է, և երեսփոխաններէն անոնք ալ մեկնած են. ժողովը եթէ թոյլտուութիւն ընէ, իմ խօսքս գալ նիստին կը թողում:

ԱՅՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Եստե՛ն էֆէնտին չուղէր այսօր խօսիլ և ժամանակը լրացած է կ'ըսէ. հիմա կէս ժամ ունինք մեր նիստը վերջացնելու համար. ուստի կը հարցնեմ ժողովին թէ՛ վերջացնենք փիճարանութիւնը և սխտի

բուհարկութեան սոյն յօդուածին, եթէ ոչ շա-
րանակներ տակաւին վիճարանութիւնը:

ՌՈՒՍԻՆՆԵԱՆ ԷՅ. — Այս յօդուած չէ սյլ
դուրս, սկստ է յօդուած առ յօդուած բուհար-
կել:

ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ Օ. ԷՅ. — Բուհարկութիւ-
նը վերաբնիչ յանձնախումբին տեղեկագրոյն
ոճով ընել պէտք է, որ յօդուածներու բաժնած
է առաջարկած փոփոխութիւնները: Բայց տե-
ղեկագիրն և հան 28 թղ կ'ըլին մէջ պիտի տես-
նէր թէ յօդուած առ յօդուած գրուած են:

ԱՅԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Բայց ներկէք ՅՊ-
սէն կ'ըլնորի, կամ խօսք ուղեցէք և խօսեցէք, և
կամ դադրինք խօսել: Եթէ ժողովին ամեն
նիստին ծայրէ 'ի ծայր ներկայ դանակիր, կա-
րօտութիւն պիտի չգրայիր այս նիստին վրայ ա-
ռարկութիւն հանելու: Ստաց է որ վիճարանու-
թեանց վախճան չ' արուած բուհով, որպէս զի
բուհարկութեանց եղանակին վրայ այժմէն խօ-
սելու հարկ ըլլայ, բայց որպէս զի վերջէն շիտ-
թութեան տեղի չը արուի, հարկ կը տեսնեմ
ժողովին տեղեկութիւն տալ որ եթէ վիճարա-
նութիւնը փակելու վճիռ արուի, մենք դարձ-
եալ չենք կարող խնդրոյն վրայ յօդուած յօդ-
ուած բուհարկութիւն ընել, ինչպէս անկը կը
հասկնան և կ'առաջարկեն. վասն զի յօդուած
յօդուած գրուած ծրարիր շունինք ձեռքերնիս:

Վերաբնիչ յանձնախումբին առաջարկած փո-
փոխելի արամադրութիւնը օրինաւորապէս յօդ-
ուածի վրայ շարագրուած չեն. նստարկնիչ
դիւանին կողմէն ալ այս մասին գոհացուցիչ տե-
ղեկագիր մ'տուած չենք. ուստի ժողովին այս
գծուարութիւնը բառնալու համար սակէ առաջ
Սահմանադրութեան վերաբնեւելի կէտերուն նը-
կատմամբ խմբրած անվտանգութեան ընդունելով որո-
շեց որ անոր ցուցած շորս կէտերուն վրայ, զոր
այն ժամանակ Յօդուած անունեցինք, հիմա
եթէ կուզէք, գլուխ կուշեցէք, այն շորս կէտե-
րուն վրայ, կ'ըսեմ, որոշեց վիճարանիլ, և ա-
սոնց առաջինն էր մեր շորս նիստերու մէջ
վիճարանութեան առարկայ եղողն. արդ եթէ
վիճարանութիւնը փակել որոշէք, ևս անվտան-
գութեան բուհարկութեան պիտի դնեմ ո՛չ նոյն գը-
լս կամ յօդուածը, որ ամբողջապէս և կանանա-

որապէս զրի սանուած չկայ բայց ի Ռուսինեան
կ'ըլնորի առաջարկութեան, և ոչ անոր վրայ
մանրամասն շարագրուած յօդուածներ, որ չկան
և չեն կրնար բլրալ, քանի որ ամբողջ գլխոյն
վրայ ո՛ր դրութիւնն ընդունուելիքն որոշուած
չէ. այլ նոյն գլխոյն առարկայ եղող Ազգային
վարչական իշխանութեան կաման արարողաներն
զտակալով, անոնց ամէն մէկին վրայ պիտի հը-
րախրեմ ժողովն վճիռ տալ իր բուհով. և այս
արարողայններն ևս այժմէն երկու մասն բաժ-
նած եմ, որոյ առաջինը կը արարուակէ 1. Վար-
չական մեքենային կազմակերպութիւնը, և 2. ա-
նոր ամեն մէկ ճիւղին իրաւաստութեան սահմանն.
և երկրորդին մէջ կ'անվտանգութիւն ո՛չ նուազ կա-
րևոր արարողայններ որք են 1. եղանակ ընա-
րութեան. 2. թիւ անդամոց. 3. տեւողութիւն
պաշտօնի. 4. վերընտրելութիւն, և 5. յարջոր-
ջումն: — Ահա սոյն եօթը կէտերու վրայ ձեր
ներկայած դանազան առաջարկութիւններն բուհի
բովն պիտի անցունեմ, և կը յուսամ որ ամեն-
բըզ ալ գոհ կ'ըլլաք, և արդիւնքը արդարապէս
կը յայտնէ ժողովին ունեցած կարծիքը Վարչա-
կան մարմնոց կազմութեան վրայ. բայց նախ
պէտք է վճռէք թէ վիճարանութիւնը փակելու
ժամն հասած է թէ ո՛չ:

Հետեապէս Ատենապետ փաշան բուհի կը
դնէ և ժողովը 5 բուհի դէմ 21 բուհով վիճա-
րանութիւնը շարունակել կ'արշէ:

ԱՅԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Ատենաը գոցել տ-
առջ, կիսնացունեմ թէ նստարդ նիստն Ս. Պատ-
րիարքին գրաւոր մէկ առաջարկութիւնը կայ,
որոյ ձայնակցած են նաև քանի մը երեսու-
խանք:

Ահաասիկ'
Վսեմախայլ Ատենապետ փաշա
Ազգային ժողովոց

Ժողովին կը յիշեցնեմ որ երեք անգամ բա-
ցակից դանազող երեսուխումնոց հրաժարեալ հա-
մարուիլը շատ ծանր բան է. ուստի կ'առաջար-
կեմ որ կանոնադրին այդ արամադրութիւնը բա-
րեփոխուի:

1875 Սեպտ. 12 ՊԱՏՐԻԱՐԿ Կ. ՊՕԼՍՈՅ
ՆՅՐԱՆՔ ԱՐԲԵՊԻՅՈՒԳՈՅ

Ս. Նստարգահին այդ առաջարկութիւնը
կ'երկրորդեմ:

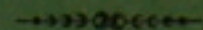
Ն. ՔԱՂԱՉՈՒՆ Կ. Ս. ԻՌԹԻՆՆԱՆ Մ. ԳԱԲԱՄԵՆՆԱՆ
ԳԼՈՐԿ ՍՏԻՄԵՐԱՅԵԱՆ Յ. ԱՄԱՆՆԱՆ

Զայս ըստ օրինի նստածեանութեան զի-
ւանին կը յղեն:

Առաջիկայ նիստը 15 օրէն պիտի գումարի:
Օրակարգն է դարձեալ Սահմանադրու-
թեան վերաբնեւելի կէտն խնդրոյն վիճարանու-
թեան շարունակութիւնը:

Ատենաը գոցուեցաւ ժամ 10ին:

ԱՅԵՆԱՊԵՏ **ԱՅԵՆԱՊԵՏ**
Ն. Ս. ԱՐԱՅԵԱՆ Կ. ԱՄԱՆՆԱՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

1. Տ. Խորհն	Եպիտկ.	Նոր. պէյ	ԱՏՆԱԳՅՑ
2. Տ. Ներսէս	Վ.	Արանեան	ԱՏՆԱԳՅՑ
3. Տ. Արքայապետ	»	Իսկէնտրեան	
4. Տ. Գէորգ	»	Գերմանեան	
5. Տ. Զարարիս	»	Զխարիսիճեան	
6. Տ. Խորհն	»	Կիրայեան	
7. Տ. Կարապետ	»	Սերպեան	
8. Տ. Յովհաննէս	»	Փայազեան	
9. Տ. Արխամակէս	Ք.	Մամբրէեան	
10. Տ. Գրիգոր	»	Երանեան	
11. Տ. Գրիգոր	»	Աճմեան	
12. Տ. Երեմիա	»	Խոսողիւզի	
13. Տ. Սիրիս	»	Ստեփաննոսեան	
14. Տ. Վրդանէս	»	Միջագիւղի	

ԲԱՂԱՅՍԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

1. Սիմոն	Մարտառեան	պէյ	ԱՏՆԱԳՅՑ
2. Միրայէլ	Մամիկանեան	Լիլիանի	ԱՏՆԱԳՅՑ
3. Արքայապետ	Հարենց	»	
4. Աստիա	Իկիտազեան	»	
5. Խաչիկ	Ալեանաբեան	»	
6. Կարապետ	Փայազեան	»	
7. Մկրտիչ	Հասեան	»	
8. Յակոբ	Կոստանդ	»	
9. Յարութիւն	Գափամանեան	»	
10. Սարգիս	Արքայապետեան	»	
11. Սարգիս	Արապեան	»	
12. Սիմոն	Միրայէլեան	»	
13. Սիմոն	Նորատունիեան	»	
14. Ստեփան	Խնդիրեան	»	

